

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министерство на финансите

ISSN 2367-5012

2018

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

годишен обзор

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

годишен обзор / 2018 г.

Информацията в това издание може да се ползва без специално разрешение, но с изричното позоваване на източника.

Публикуваните оценки и коментари не следва да се считат за препоръка за вземане на определени инвестиционни решения.

ISSN 2367-5012

© Министерство на финансите, 2019 г.
Дирекция "Икономическа и финансова политика"

София 1000, ул. "Г. С. Раковски" 102
<http://www.minfin.bg/bg/page/870>
e-mail: secretary.evp@minfin.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	5
Външна среда	6
Основни търговски партньори	6
Международни цени и валутен курс	7
БВП – крайно използване	9
Потребление	9
Инвестиции	12
Нетен износ	15
БВП – Предлагане	17
Услуги	17
Промишленост	21
Строителство	22
Инфлация	24
Външна позиция и конкурентоспособност	26
Текуща сметка	26
Финансови потоци и задлъжнялост	32

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

БВД	Брутен външен дълг
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БНБ	Българска народна банка
ДДС	Данък добавена стойност
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕЦБ	Европейска централна банка
КН	Компенсация на наетите
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИП	Международна инвестиционна позиция
МФ	Министерство на финансите
НОИ	Национален осигурителен институт
НСИ	Национален статистически институт
НТООД	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата
НФП	Нефинансово предприятие
ОП	Оперативна програма
пр.п.	процентен пункт
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РЕВК	Реален ефективен валутен курс
РТЕП	Разходи за труд на единица продукция
СБ	Световна банка
СНС	Система за национални сметки
СПС	Стандарт на покупателна способност
ХИПЦ	Хармонизиран индекс на потребителските цени

УВОД

2018-та година бе четвъртата поред със сравнително висок растеж на брутния вътрешен продукт на страната. Вътрешното търсене нарасна с ускорени темпове. В сравнение с 2017 г., по-висок растеж бе отчетен както при частното и публичното потребление, така и при инвестициите. БВП се увеличи реално с 3.1%, в сравнение с 3.8% през 2017 г. По-ниският растеж се дължеше на спада на износа.

След устойчиво нарастване на износа в периода 2010–2017 г., през 2018 г. бе отчетен реален спад, в резултат на понижението на търговията със стоки. Динамиката бе обусловена както от забавяне във външното търсене, така и от няколко негативни временни ефекти. Въпреки спада в износа, при показателите за конкурентоспособност не се отчита влошаване. Положителният баланс на текущата сметка и значителното подобрение на индикаторите за задлъжнялост отразиха запазване на устойчивата външна позиция на страната.

Коефициентът на безработица достигна до исторически най-ниското си ниво от 5.2%. Доверието на потребителите и в частност очакванията им за заетост нараснаха до нива, които надхвърлиха предкризисните. Благоприятните очаквания на домакинствата, заедно с нарастването на разполагаемия доход и потребителските и жилищни кредити, оказаха положително влияние върху склонността им за потребление. През изминалата година се наблюдаваше по-съществено нарастване в броя на наетите лица с ниска и средна квалификация, което оказва ограничаващ ефект върху средните доходи, при равни други условия.

Инфлацията през 2018 г. се ускори до 2.6% средногодишно, в отговор на повишените международни цени на суровините, а също така и на повишеното търсене в икономиката. Някои шокове в предлагането предизвикаха повишаване на общото ценово равнище, а също така и на базисната инфлация.

През 2018 г. бюджетно салдо по консолидираната фискална програма бе с излишък в размер на 0.1% от БВП. Бюджетният резултат на начислена основа бе 2%. Благоприятното развитие на правителствения баланс се дължеше на растеж на бюджетните постъпления, свързан едновременно с положителното макроикономическо развитие и повишената събираемост. Публичният сектор също имаше положителен принос за икономическия растеж, както по линия на повишените разходи на правителството за заплати и издръжка, така и по линия на по-високи инвестиции.

ВЪНШНА СРЕДА

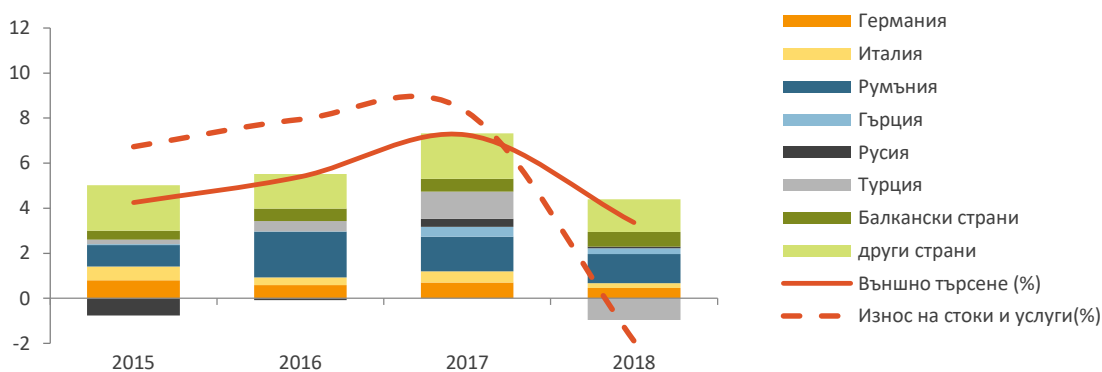
ОСНОВНИ ТЪРГОВСКИ ПАРТНЬОРИ

През 2018 г. външната среда бе изключително динамична. Голяма част от отрицателните развития, които в началото на годината се разглеждаха като рискове с ограничена вероятност за проявление, се реализираха. Глобалният икономически растеж достигна 3.7%, но остана под очакваните темпове, докато растежът в Европейския съюз (1.9%) бе по-нисък както от прогнозирания, така и от реализирания през 2017 г.

Търговските отношения между САЩ и Китай се изостриха и двете страни въведоха редица митнически ограничения, които имаха отрицателен ефект върху глобалната търговия и забавиха икономическата активност в засегнатите сектори. Същевременно, водещи в дадени региони държави като Аржентина и Турция, изпаднаха в криза, а растежите на най-голямата развиваща се икономика – Китай, и на най-голямата икономика в ЕС – Германия, се забавиха.

Сътресенията във финансовия сектор на Турция и обезценката на лирата се отразиха в понижение на покупателната способност на населението, свиване на вътрешното търсене и на вноса. Темпът на икономически растеж в Китай се забави по-значително през 2018 г., достигайки най-ниската си стойност от почти три десетилетия. По-рестриктивната фискална политика на правителството и мерките за намаляване на задлъжнялостта във финансовия сектор ограничиха кредитирането и постепенно се отразиха и на показателите от реалния сектор. Забавянето на икономическата активност бе обусловено и от търговските спорове със САЩ, които ограничиха търговията и понижиха доверието на бизнеса. В Германия се наруши производственият процес в автомобилостроенето, във връзка с въвеждането на нови стандарти за вредни емисии, което се съчета и с по-ниско търсене на автомобили както на вътрешния пазар, така и за износ. Неблагоприятната динамика в сектора се отрази в съществено по-нисък растеж на БВП на страната. Тези развития, наред с частичното нормализиране на паричната политика на водещите централни банки, допринесоха за значително забавяне на икономическата активност в глобален план през второто полугодие на 2018 г.

Граф. 1: Външно търсене* и износ (%)

* Индикаторът за външно търсене е изчислен като претеглена средно-аритметична между реалните растежи на вноса на стоки и услуги в основните търговски партньори на България и дела на тези страни в българския износ. Индикаторът покрива около 80% от износа на страната, като обхваща всички държави, членки на ЕС, и около 50% от износа към трети страни

Източник: Евростат, Бюро за анализи на САЩ и ЕК, собствени изчисления

Влошаването на външната среда се отрази и върху търсенето на износ от България. И двата индикатора за търсене от основни партньори на страната, изчислени на база растежа на БВП и на вноса, показаха низходяща динамика. От изброените фактори най-значително влияние имаха същественото забавяне на икономическата активност в Турция и по-ниските растежи в страните от ЕС. Делът на Китай в износа все още е ограничен, но с оглед нарастването на икономиката и търговията на азиатската страна, се увеличава и значението ѝ за общата динамика на българския износ.

МЕЖДУНАРОДНИ ЦЕНИ И ВАЛУТЕН КУРС

През 2018 г. цените на суровините, търгувани на международните пазари, бяха под влиянието на увеличаващото се напрежение в търговията между големите икономики, нарастващите лихвени проценти в САЩ и поскъпването на щатския долар, както и на натиск на пазара на финансови услуги в някои от развиващите се икономики.

Политиката на САЩ на налагането на мита при вноса и предприетите ответни действия от засегнатите държави доведе до увеличаване на ценовите разлики и ограничаване на търговията между държавите. Широкият обхват на митата се отрази на световната търговия и растеж, особено на Китай, който е сред основните държави, влияещи на глобалното търсене на метали и енергия.

Табл. 1: Международни цени и ценови индекси на суровини в щатски долари

	Индекс на цените (2010 = 100)				Промяна (%)		
	2015	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Енергийни	64.8	55.1	68.1	87.0	-15.0	23.7	27.8
Неенергийни	81.6	79.4	83.8	85.2	-2.8	5.5	1.7
Селскостопански	87.9	87.5	87.0	86.7	-0.5	-0.5	-0.3
Напитки	94.0	91.3	83.1	79.1	-2.8	-9.0	-4.8
Храни	88.5	89.6	90.2	90.4	1.3	0.6	0.3
Сурови материали	83.3	80.2	81.2	81.4	-3.6	1.1	0.3
Торове	98.4	77.8	74.3	82.5	-21.0	-4.5	11.1
Метали и минерали	66.9	63.0	78.2	82.5	-5.9	24.2	5.5
Благородни метали	90.6	97.5	97.8	97.2	7.5	0.4	-0.7
Суров нефт, тип Брент	52.4	44.0	54.4	71.1	-15.9	23.5	30.7

Източник: Световна банка

Цените на петрола бяха нестабилни през 2018 г., като стойността на суровия петрол сорт „Брент“ се движеше между 62 и 86 долара за барел. Средногодишното нарастване в цената беше породено от проблеми в предлагането, при сравнително силно търсене, подобно на това през 2017 г. Производството през годината намаляваше във Венецуела, а санкциите на САЩ върху иранския износ на петрол също ограничиха предлагането.

Търсенето на въглища и природен газ беше по-засилено от очакваното, особено през второ и трето тримесечие на 2018 г., поради необичайно горещото време в Европа и Азия, което предполагаше повече потребление на електроенергия за захранване на климатизациите. През последните две десетилетия потреблението на въглища и природен газ нараства по-бързо от петрола.

През първата половина на 2018 г. цените на селскостопанските стоки се увеличаваха, но от третото тримесечие динамиката значително отслабна, в отговор на възходящите ревизии в оценките за производството на ключови култури. В по-малка степен за задържане на индекса на цените допринесе и обезценката на валутите на някои от държавите, които са важни износители на селскостопански стоки.

Цените на металите се увеличиха с 6.6% в доларово изражение през 2018 г. Подобно на международните цени на други суровини, движението в посока нагоре при основните метали беше през първата половина на годината. През трето тримесечие беше отчетен спад от 9% спрямо предходното. През втората половина на 2018 г. цените на металите спаднаха в отговор на търговските напрежения, поскъпването на щатския долар и отслабването на световното търсене. Цените на благородните метали отбелязаха лек спад през 2018 г., под влияние на по-ниското световно търсене и по-специално на търсенето на злато от Китай и Индия, силния щатски долар и по-строгата парична политика в някои от развитите икономики.

Еврото поскъпна спрямо щатския долар с 4.5% средно за 2018 г. През годината обаче единната европейска валута продължи да печели позиции (които се задържаха през цялата 2017 г.) само в първите два месеца на годината. Като процентна промяна, доларът започна да показва поскъпване по месеци на годишна база от август. Средно за декември 2018 г., еврото се обезцени номинално с 4% спрямо съответния месец на 2017 г.

Ключови фактори бяха причина за загубата на позиции от страна на единната валута от второто тримесечие на 2018 г. През април, ЕЦБ изрази притеснение относно влиянието на силното евро за достигане на целта от 2% пред инфлацията, както и че растежът в еврозоната се забавя. Търговските войни на САЩ породиха несигурност на всички финансови пазари и съмнения за възможно забавяне на икономическата активност на засегнатите икономики. Растежът в еврозоната изостана значително, а в Германия и Италия БВП не се увеличи през трето и четвърто тримесечие на 2018 г.

Федералният резерв на САЩ водеше политика на покачване на референтната лихва през годината. От друга страна, посланията относно монетарните условия в еврозоната и от ЕЦБ бяха за запазване на статуквото поне до средата на 2019 г. или колкото е необходимо, за да се осигури устойчиво равнище на инфлацията под, но близо до 2% в средносрочен план. Комуникацията на ЕЦБ продължи в очакваната посока относно нетните покупки по програмата за закупуване на активи, които да приключат според обявеното до края на 2018 г.

Номиналният ефективен валутен курс (НЕВК) на българския лев поскъпна средногодишно с 3.9% за 2018 г. спрямо валутите на 37¹ държави, а спрямо валутите на 42² държави – с 4.4%. Това развитие до голяма степен се дължеше на номиналното поскъпване на еврото, респективно лева, спрямо валутите на Турция и Русия, съответно с 38.5 и 12.3%.

---

¹ НЕВК 37 обхваща държавите от ЕС 28 плюс други девет индустриални държави (Австралия, Канада, САЩ, Япония, Норвегия, Нова Зеландия, Мексико, Швейцария и Турция).

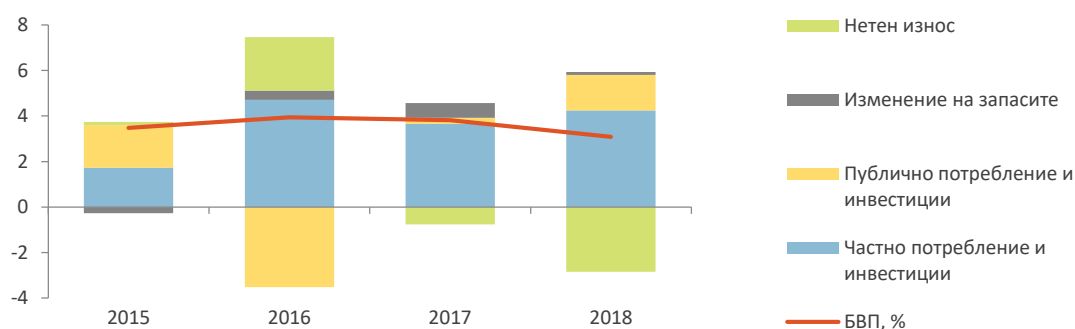
² НЕВК 42 обхваща 37-те държави плюс други пет индустриални държави (Русия, Китай, Бразилия, Южна Корея и Хонг Конг).

БВП – КРАЙНО ИЗПОЛЗВАНЕ

През 2018 г. реалният растеж на brutния вътрешен продукт (БВП) на България бе 3.1%, при 3.8% през 2017 г. По-ниският растеж се дължеше на спада на износа, докато вътрешното търсене нарасна с ускорени темпове. По-висок растеж бе отчетен както при частното и публичното потребление, така и при инвестициите. В номинално изражение БВП нарасна с 6.8% до 107.9 млрд. лв. Дефлаторът на БВП достигна 3.6% и беше формиран от вътрешното търсене. Реалното нарастване на БВП на глава от населението бе 3.5%.

Граф. 2: Приноси към реалния растеж на БВП (пр.п.)

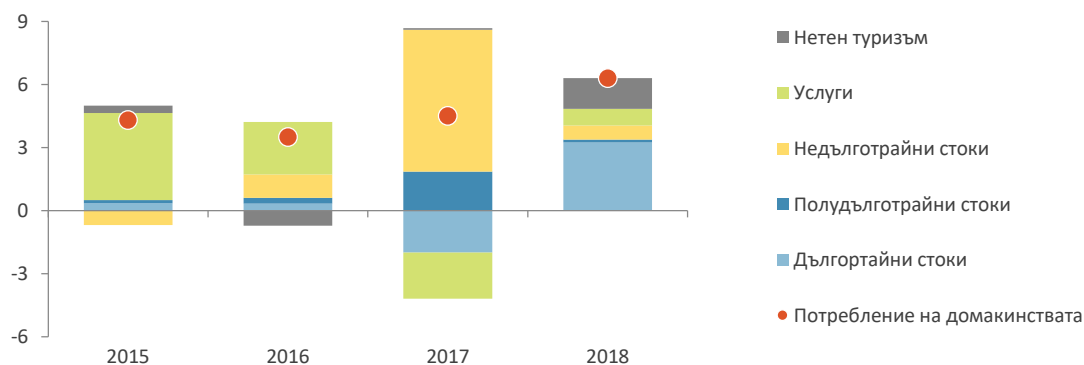

Източник: НСИ, собствени изчисления

ПОТРЕБЛЕНИЕ

През 2018 г. потреблението на домакинствата се ускори до 6.3%, което представлява най-високото нарастване за последните десет години. Доверието на потребителите и в частност очакванията им за заетост нараснаха до нива, които надхвърлиха предкризисните. Благоприятните очаквания на домакинствата, заедно с нарастването на разполагаемия доход и потребителските и жилищни кредити оказаха положително влияние върху нагласата им за потребление.

Граф. 3: Реален растеж на потреблението на домакинствата (%)* и приноси по компоненти (пр.п.)

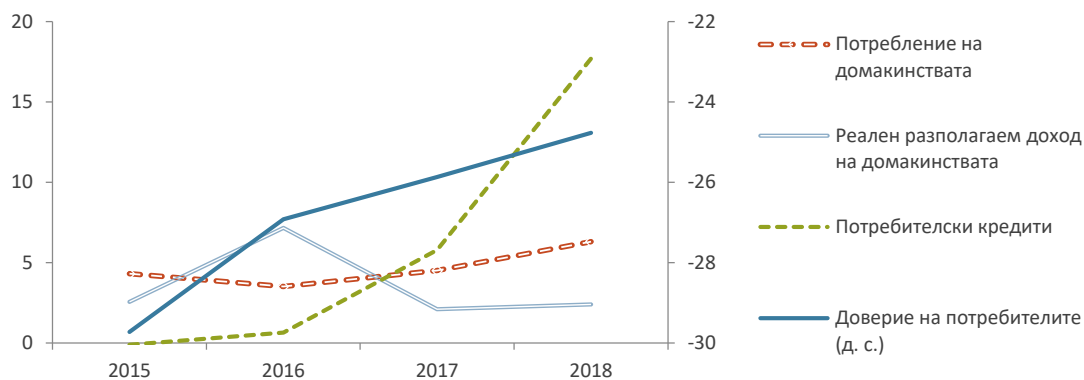
* Нетният туризъм представлява разликата между разходи на резиденти в чужбина и на нерезиденти в страната

Източник: Евростат

Ускорената динамика на потреблението беше съчетана с промени в неговата структура. В контраст с 2017 г., през 2018 г. най-съществен положителен принос към възходящата динамика имаха разходите за дълготрайни стоки, формиращи около половината от растежа на потреблението. В същото време, разходите за стоки с полудълготрайна и недълготрайна употреба, имаха значително по-нисък реален растеж.

Насочването на потребителските разходи към стоки за дълготрайна употреба съответстваше на значителното повишение на потребителските кредити. В края на 2018 г. техният номинален растеж достигна 17.7% (спрямо 5.8% година назад). Значителна част от увеличението се дължеше на дългосрочните кредити, с матуритет над 5 години, следвани от средносрочните, с матуритет от 1 до 5 години, които имаха годишен растеж от 29.1%. Ускореният двуцифрен растеж на кредитите за потребление на домакинствата отразяваше и ефекта на включването на нова отчетна единица.³

Граф. 4: Фактори, оказващи влияние върху потреблението на домакинствата (% изменение, баланс)

Източник: НСИ, БНБ, собствени изчисления

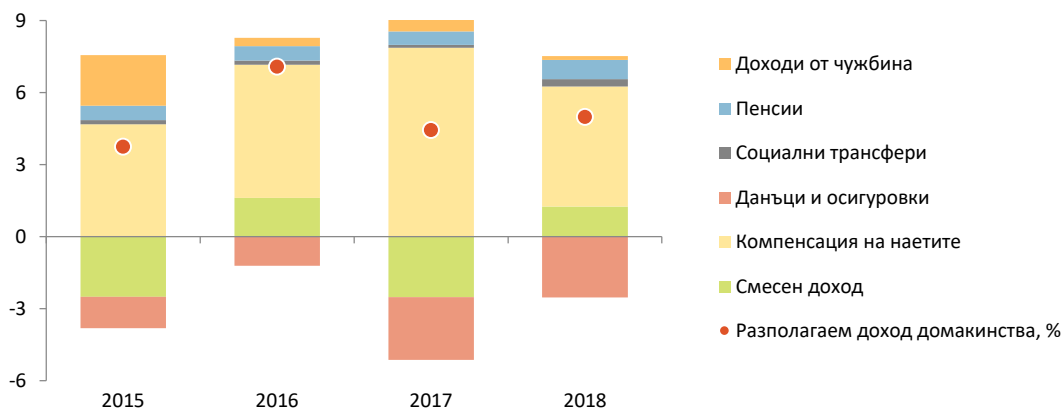
Повишената потребителска и кредитна активност на домакинствата отразяваше положителните им нагласи относно статуса им на пазара на труда и респективно доходите. Очакванията за намаление на безработицата кореспондираха на отчетеното намаление на коефициента на безработица, който достигна до исторически най-ниското си ниво от 5.2%. Последното беше съчетано и с продължаващо нарастване на коефициентите на икономическа активност (55.3%, 15+) и заетост (67.7%, 15-64 г.). В условията на намаление на работната сила, броят на заетите в икономиката лица почти не се измени, но това се дължеше на съществения спад на самонаетите лица, които традиционно имат най-висок дял в сектор селско стопанство, докато търсенето на труд в индустрията и услугите се характеризираше с ускорение

В номинално изражение нарастването на располагаемия доход се ускори спрямо 2017 г., подкрепено от смесения доход и пенсиите. В същото време компенсацията на един нает достигна 5.6% при 10.5% за 2017 г. От гледна точка на фундаменталните икономически фактори, които влияят върху доходите, не се наблюдаваше ограничаващо влияние. Положителен принос оказаха и промените свързани с увеличението на заплатите в приоритетни области на публичния сектор и на минималната работна заплата (10.9%). Това от своя страна поставя и въпроса кои фактори са допринесли за по-ниския растеж на доходите от

³ Поради вливане на дружество БНП Париба Пърсънъл Файненс ЕАД в БНП Париба Пърсънъл Файненс С.А., клон България, от април 2018 г. в обхвата на паричната статистика в сектор „Други парично-финансови институции“ е включена нова отчетна единица.

труд на наетите лица през годината. Разгледано по икономически сектори, отчетеното забавяне се обуславяше от сектор услуги, докато темпът на повишение в индустрията отново беше двуцифрен. Освен предварителния характер на данните, които засягат в по-голяма степен сектор услуги⁴, влияние оказа и промяната в профила на търсенето на труд. През 2018 г. се наблюдаваше по-съществено нарастване в броя на наетите лица с ниска и средна квалификация, което оказва ограничаващ ефект върху средните доходи, при равни други условия.

Граф. 5: Номинален растеж на разполагаемия доход на домакинствата (%) и приноси по компоненти (пр.п)

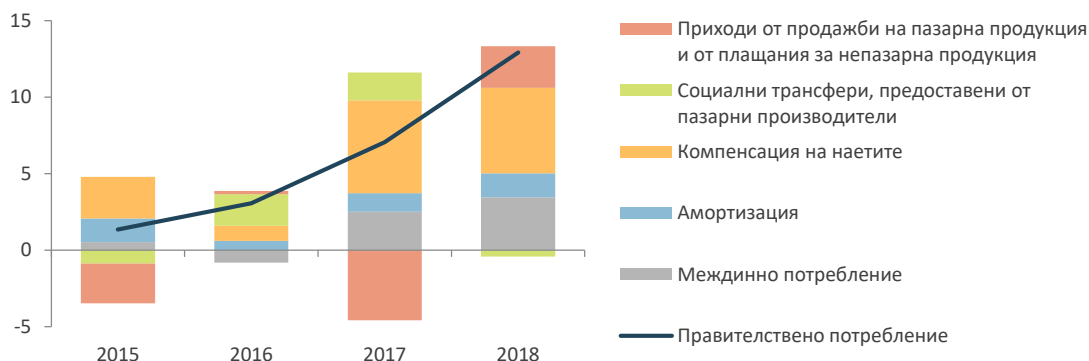

Източник: НСИ, БНБ, МФ, собствени изчисления

Реалният растеж на разполагаемия доход на домакинствата се запази на ниво, близко до това от 2017 г., достигайки 2.4%. Ограничаващ ефект върху разполагаемия доход имаше по линия на увеличението на осигурителната тежест (с 1 пр.п. за фонд „Пенсии“) и на дефлатора на частното потребление (2.5%), който бе близък до средногодишната инфлация.

Потреблението от страна на правителството се ускори и допринесе с 0.7 пр.п. за реалния растеж на БВП през годината. Реалното увеличение на правителствените разходи бе 4.7%, а в номинално изражение достигна 13%. Разходите за персонал имаха водещ принос за растежа, но по-нисък спрямо 2017 г. Увеличение бе отчетено при плащанията за издръжка.

Граф. 6: Номинален растеж на публичното потребление(%) и приноси по компоненти (пр.п)

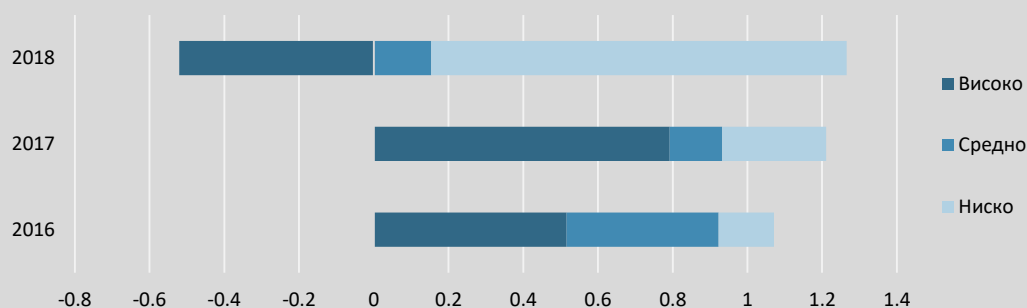
Източник: Евростат

⁴ Съгласно календара на НСИ окончателните годишни данни за 2018 г. ще се публикуват през октомври 2019 г. Въз основа на наблюденията от предходни години, с отчитането на пълната информация за годината темпът на растеж на компенсациите на наетите се ревизира възходящо, като тази промяна засяга преди всичко услугите.

Търсене на труд по класове професии и влияние върху динамиката на средната работна заплата

Движението на наетите по класове професии през 2018 г. свидетелстваше за промяна в търсенето на труд от високо към ниско-квалифицирани лица⁵. Низходящата динамика на лицата с висока квалификация се обуславяше преди всичко от услугите, и в по-малка степен от промишлеността. Единствено в строителството разглежданата група имаше положителен принос. Услугите имаха също и водещо значение за растежа на наетите с ниска квалификация. Тук влияние оказа и строителството. Търсене на средно-квалифицирана работна сила се наблюдаваше в промишлеността и строителството.

Приноси към динамиката на наетите лица по ниво на квалификация (пр.п)

Източник: НСИ, Годишна и краткосрочна статистика на заетостта и разходите за труд

Промяната в профила на търсенето на труд по професии от по-високите степени на квалификация през 2017 г. към наети с по-ниска квалификация през 2018 г. доведе до побавно нарастване на средната работна заплата от 7.5%, при ръст от 9.4% през 2017 г. Според оценките на МФ, над 80% от отчетеното забавяне се дължи на групата на високо квалифицираните наети, където броят им се е понижил с 1.5%⁶.

ИНВЕСТИЦИИ

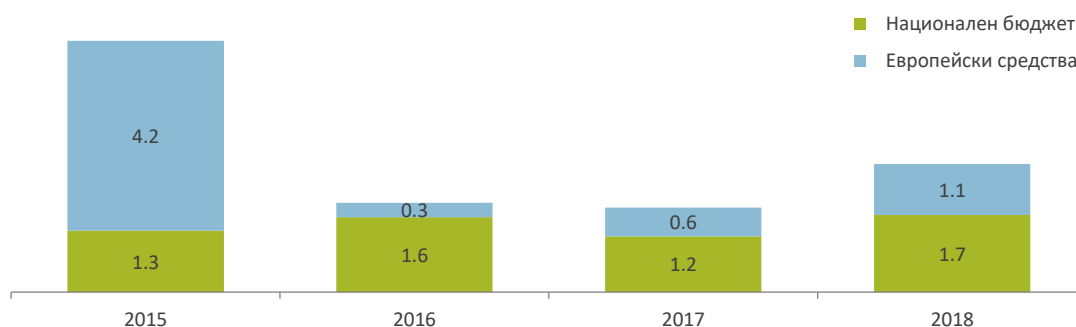
Инвестициите в основен капитал нараснаха с ускорен темп през 2018 г. от 6.5% при 3.2% през 2017 г., което се дължеше на по-високите публични инвестиции. През годината бяха направени значително повече плащания по проекти финансирани от европейски фондове, но също така се повиши и ролята на националните средства за осъществяване на инфраструктурни проекти. Частните инвестиции отчетоха реален растеж за трета поред година като бизнес климатът и кредитите на нефинансови предприятия бяха благоприятната среда за тяхното развитие.

⁵ Данните за наетите и заплатите по класове професии се базират на Годишното наблюдение на заетостта и разходите за труд, но за 2018 г. е използвана информацията от краткосрочната статистика за заетостта и разходите за труд за наетите по класове професии, тъй като подробните годишни данни за 2018 г. все още не са налични. Класовете професии съгласно Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД) са девет: (1) ръководители, (2) специалисти, (3) техници и приложни специалисти, (4) помощен административен персонал, (5) персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната, (6) квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловно стопанство, (7) квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, (8) машинни оператори и монтажисти и (9) професии, неизискващи специална квалификация. Въз основа на НКПД е направено разпределение на ниско (5,6,и 9), средно (4,7, и 8) и висококвалифицирани нива (1,2 и 3).

⁶ При оценяването на приноса е направено допускане, че растежът на работната заплата на групата на високо квалифицираните лица е близък до средния за икономиката.

През 2018 г. публичните инвестиции нараснаха с над 30% и допринесоха с 0.8 пр.п. за растежа на БВП, след отчетените спадове през 2016-2017 г. Увеличението се дължеше както на по-доброто усвояване на средства от Кохезионния и Структурните фондове на ЕС, така и на националните капиталови разходи, насочени предимно за инфраструктурни проекти, отбранителна техника и др. По отношение на инвестиционните проекти, съфинансирани със средства от Европейския фонд за регионално развитие и Кохезионния фонд на ЕС, значителна част от тях бяха инвестиции в инфраструктурни проекти по ОП "Транспорт и транспортна инфраструктура" и ОП "Региони в растеж".

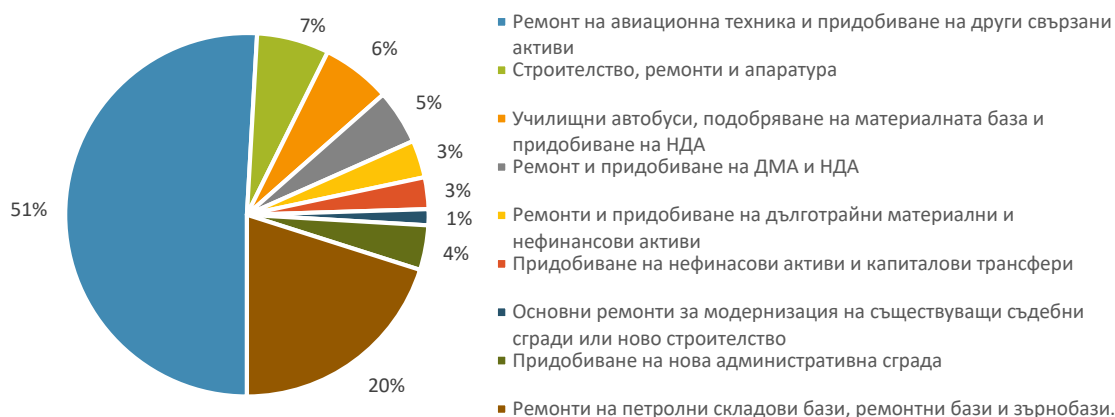
Граф. 7: Капиталови разходи според източника на финансиране* (млрд. лв.)

* С цел да се направи връзка между капиталовите разходи по КФП и тези на сектор "Държавно управление" като част от БВП, от първите са изключени капиталовите трансфери и средствата за АМ „Хемус“

Източник: МФ

Граф. 8: Разпределение на капиталовите разходи по държавния бюджет* през 2018 г.

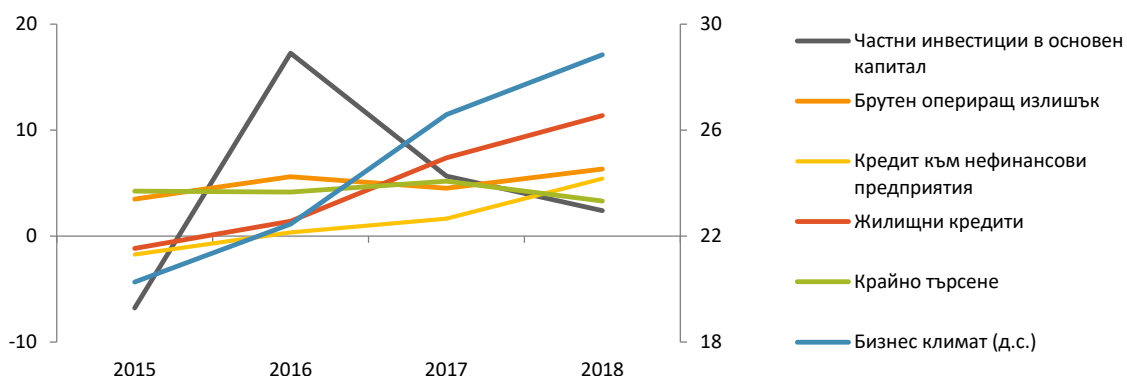
*Допълнително 1.5 млрд. лв от държавния бюджет бяха заделени за изграждане и основен ремонт на републиканска пътна мрежа и на 134 км. от АМ „Хемус“. По системата на Националните сметки тези средства ще се отразят на икономиката, в частност на БВП, през следващите години, в момента на разходването им.

Източник: МФ

През 2018 г. частните⁷ инвестиции се увеличиха реално с 2.4%, което представлява забавяне спрямо растежа от 5.7% през 2017 г. Фундаменталните фактори, които влияят върху инвестициите се развиваха в положителна посока. Бизнес климатът в страната се подобри, а натоварването на мощностите в промишлеността се увеличи, което доведе до нарастване на дела на инвестициите за увеличаване на производствения капацитет и за механизация и автоматизация. Бе регистрирано ускорение при нарастването на кредитите на нефинансови предприятия и на жилищните кредити. Единственият фактор, при който бе отчетено забавяне в растежа, е крайното търсене по линия на спада в износа.

⁷ Изчислени като резултативна величина от общите и правителствени инвестиции. За получаването им по постоянни цени е използван дефлаторът на общите инвестиции.

Граф. 9: Фактори, оказващи влияние върху частните инвестиции (% изменение)

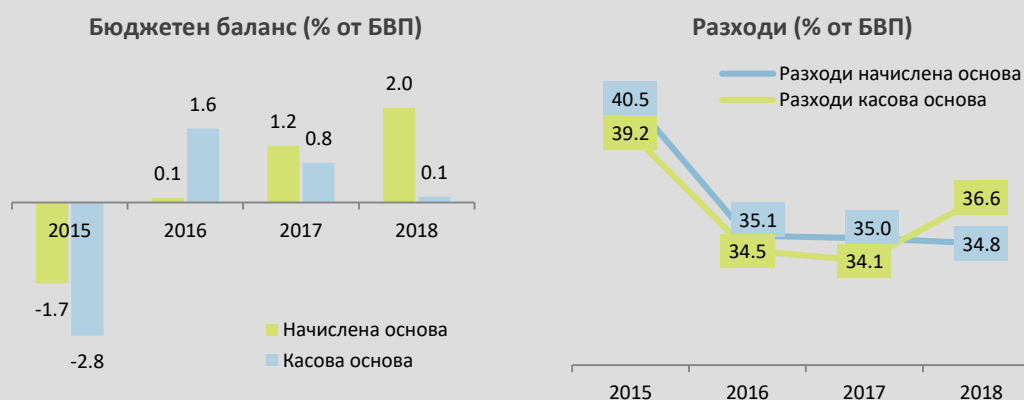

Източник: НСИ, БНБ, собствени изчисления

Фактор, който вероятно има принос за забавянето на реалния растеж на частните инвестиции през годината, е и динамиката на инвестициите на сектор „Домакинства и НТООД“ поради базисен ефект по линия на Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради. Отчетен бе спад при капиталовите трансфери от правителството за частния сектор, които формираха около 1/5-та от перото на КФП „капиталови разходи“ за 2018 г., а през 2016 и 2017 г. бяха свързани с Националната програма за енергийна ефективност.

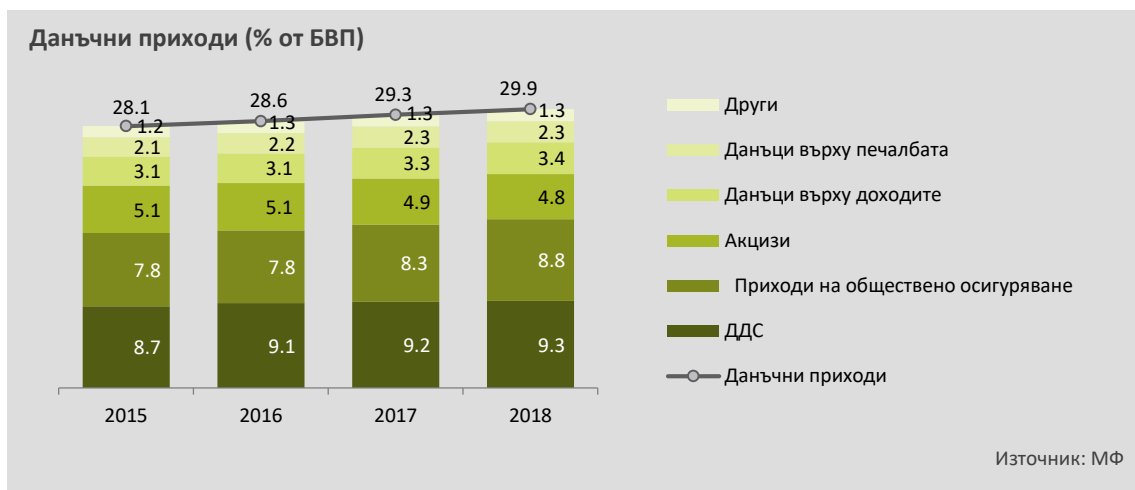
Приходи и бюджетен баланс

През 2018 г. касовото салдо по консолидираната фискална програма бе излишък в размер на 0.1% от БВП. Бюджетният резултат на начислена основа бе 2%. Благоприятното развитие на правителствения баланс бе в резултат от растеж на бюджетните постъпления, свързан едновременно с положителната динамика на макроикономическите бази и повишената събираемост. Основна причина за различията в баланса по двете статистики е отчитането на разходите и по-конкретно на заделените средства за изграждане и основен ремонт на републиканска пътна мрежа и на 134 км. от АМ „Хемус“.

Източник: Евростат, МФ

През 2018 г. бюджетните приходи достигнаха 36.7% от БВП при 35% за 2017 г. (касова основа). Увеличение бе отчетено както при данъчните приходи, така и при неданъчните приходи и при помощите. Данъчните приходи нараснаха с 9% при 10% през 2017 г. Забавянето в растежа се дължеше на всички компоненти и най-вече на тези чиято база са разходите за труд – приходи на обществено осигуряване и данъци върху доходите.

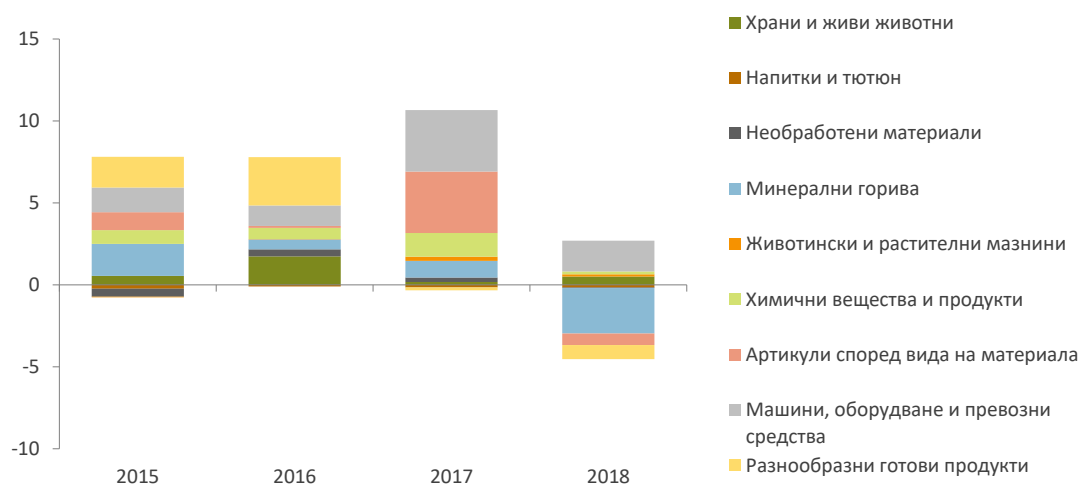

НЕТЕН ИЗНОС

Отрицателният принос на нетния износ се увеличи през 2018 г. и имаше основна роля за забавянето на растежа на БВП. За първи път в периода след глобалната икономическа криза при износа бе отчетен реален спад (0.8%). Понижението се дължеше на износа на стоки, докато търговията с услуги нарасна. Същевременно ускорението на вътрешното търсене поддържаше растежа на вноса, който достигна 3.7% в реално изражение.

Спадът на износа на стоки бе резултат от съчетание на отрицателни еднократни ефекти и неблагоприятни развития по линия както на търсенето от търговските партньори, така и на предлагането от страната. Вносът в повечето от държавите от ЕС и Турция остана потиснат през 2018 г., което предполагаше и по-ограничено нарастване на българския износ (виж част Външно търсене). Според стоквата разбивка в по-голяма част от групите за износ се наблюдава забавяне на растежа, като спад бе регистриран при *минерални горива, артикули според вида на материала и разнообразни готови продукти* (в т.ч. облекло и допълнения за облекло, фотографски и кинематографски апарати, оборудване и продукти и други разнообразни готови продукти, н.д.). Отрицателната динамика показва, че наред с умереното външно търсене, износът е бил повлиян и от други фактори.

Граф. 10: Приноси на основни стокви групи към изменението на износа в реално изражение (пр.п.)

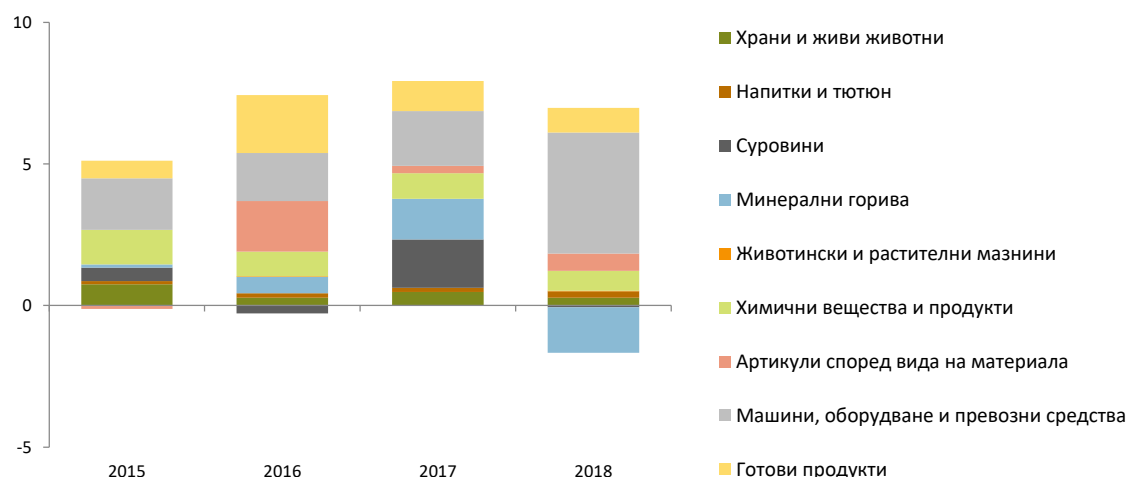

Източник: НСИ, собствени изчисления

Понижението при *артикули според вида на материала* се дължи на стоките от *чугун и стомана*. През 2017 г. към Руската федерация бе изнесено неизползвано оборудване за енергиен проект (тръби), което доведе до нетипичен ръст на износа и формиране на висока база. Съответно, през 2018 г. това се отрази в технически спад на износа от тази група и отрицателен принос към общата динамика.

Износът на минерални продукти бе повлиян от няколко фактора. През март и април 2018 г. нефтопреработващата компания в страната прекъсна производство, поради планов ремонт и за периода бе регистриран минимален износ на рафинирани нефтопродукти. Същевременно търговията остана потисната през цялата година, което само частично може да се обвърже с описаните временни ремонтни дейности. От техническа гледна точка е възможно да има известно забавяне в отчитане на реализираните сделки по износ и данните да претърпят корекция към повишение⁸. Имайки предвид, че значителна част от износа на нефтопродукти е насочен към Турция, силната обезценка на турската лира, съчетана с нарастването на цените на горивата през 2018 г., също бе фактор, допринасящ за значителното понижение на износа на групата стоки. В допълнение, през 2018 г. бе завършен строежът на нова рафинерия в Турция. Според предварителните планове Socar Turkey Aegean Refinery (STAR) ще увеличи производствения капацитет на нефтопродукти в Турция с една трета. Пробният производствен период започна през първото полугодие на 2018 г., официалното отваряне бе през октомври, но промишленото производство бе отложено за началото на 2019 г., като пълен капацитет би трябвало да се достигне след средата на 2019 г. Влизането в експлоатация на рафинерията може да е обвързано с ефект върху търсенето на готови нефтопродукти от България, но с оглед липсата на съществено производство през 2018 г., влиянието би трябвало да е било минимално. По-ниският износ на нефтопродукти през 2018 г. може да е обвързан и с евентуална промяна в политиката на основната компания в сектора (например преразпределение на производството между вътрешния и външния пазар), но официална информация в тази посока липсва.

Граф. 11: Приноси на основни стокови групи към изменението на вноса в реално изражение (пр.п.)

Източник: собствени изчисления по данни на НСИ

⁸ Такава ревизия бе направена на статистиката за 2017 г. – данните за износа бяха повишени с над 1 млрд.евро основно в резултат от увеличение на износа на нефтопродукти.

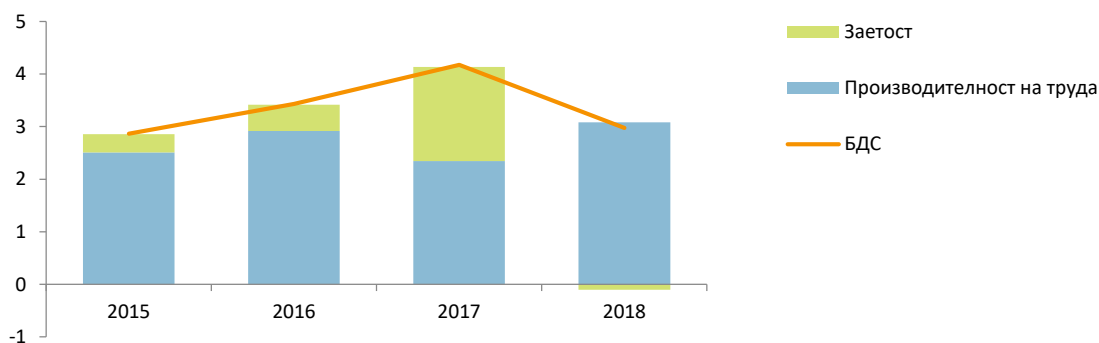
През 2018 г. вносът продължи да нараства, в отговор на ускореното потребление и инвестиции, но темпът на повишение се забави поради спада на износа през годината. Растежът бе движен от вноса на инвестиционни стоки (машини и оборудване), във връзка с нарастването на вътрешното търсене. С основен принос за понижението в растежа на вноса на стоки беше по-ниският внос на нефтени суровини и в по-малка степен на артикули според вида на материала (вкл. благородни и цветни метали, обработени кожи, чугун и стомана). Спад във вноса на суров нефт бе отчетен през първите две тримесечия, докато през втората половина на 2018 г. вносът бе сходен с количествата от 2017 г.

БВП – ПРЕДЛАГАНЕ

През 2018 г. растежът на брутната добавена стойност (БДС) в икономиката се забави до 3% при 4.2% през 2017 г. Услугите продължиха да нарастват стабилно и забавянето се дължеше на промишлеността, обусловено от отслабването на икономическата активност в част от експортно ориентирани отрасли, както и на спад на добавената стойност в селското стопанство⁹.

Общата заетост в страната се запази около нивото си от 2017 г., като отбеляза слабо понижение от 0.1%, изцяло в резултат от намаление на заетите в селското стопанство. Реалният растеж на производителността на труда се ускори до 3.2%, като всички сектори с изключение на строителството имаха положително влияние, с по-висок принос от страна на услугите (2.8%) и селското стопанство (5.3%).

Граф. 12: Заетост, производителност и БДС (% промяна)

Източник: НСИ

Услуги

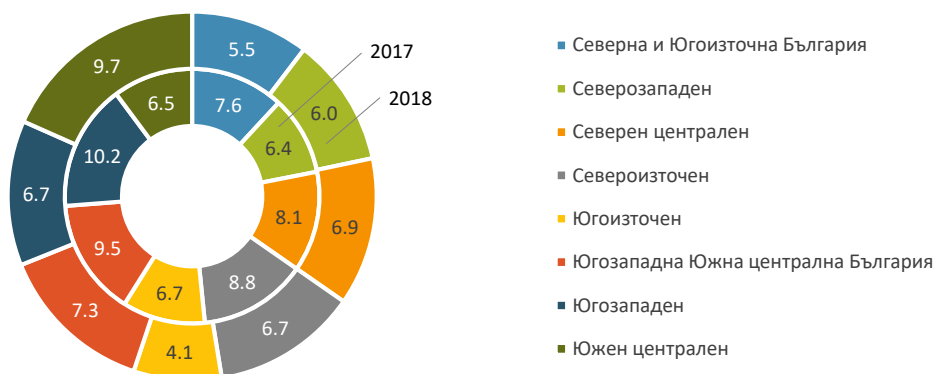
Добавената стойност в услугите се увеличи с 4% при 3.9% през 2017 г. С най-голям принос за нарастването бяха *операции с недвижими имоти, държавно управление и търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство*. Нарастването на заетостта в сектора се ускори до 1.2%, докато при компенсациите на един нает бе отчетено забавяне в растежа.

⁹ Според втората оценка на крайната продукция в селското стопанство за 2018 г., в сектора е отчетен и спад в продукцията.

Благоприятното развитие на пазара на недвижими имоти се запази през 2018 г. и растежът на добавената стойност в сектора достигна 9.3% при повишение от 7.5% през 2017 г. Сектор *операции с недвижими имоти* бе с най-голям принос (0.9 пр.п.) за повишението на добавената стойност в икономиката. Въпреки нарастването на печалбата в сектора, изразена чрез индикатора брутен опериращ излишък, заетите се понижиха с 2%, а компенсациите на един нает отчетоха намаление.

Основен сегмент от пазара на недвижими имоти представляват жилищните имоти, при които продължи да се отчита повишена активност. Търсенето на жилища през годината бе движено както от ниските лихви по жилищните кредити, така и от по-високите доходи на домакинствата и подобрените им нагласи. Растежът на жилищните кредити на сектор „Домакинства и НТООД“ се ускори до 11.4% през декември 2018 г. при повишение от 7.4% в края на 2017 г. Растежът на въведените в експлоатация новопостроени жилища достигна 4.9% при ръст от 2% през 2017 г. Повишеното предлагане доведе до по-умереното нарастване на цените на жилищата, които се повишиха с 6.6% при ръст от 8.7% през 2017 г. Единствено в южен централен район бе отчетено ускорение на цените, движено от Пловдив, в резултат на избора на града за Европейска столица на културата през 2019 г.

Граф. 13: Индекс на цени на жилища по статистически райони, (изменение, %)

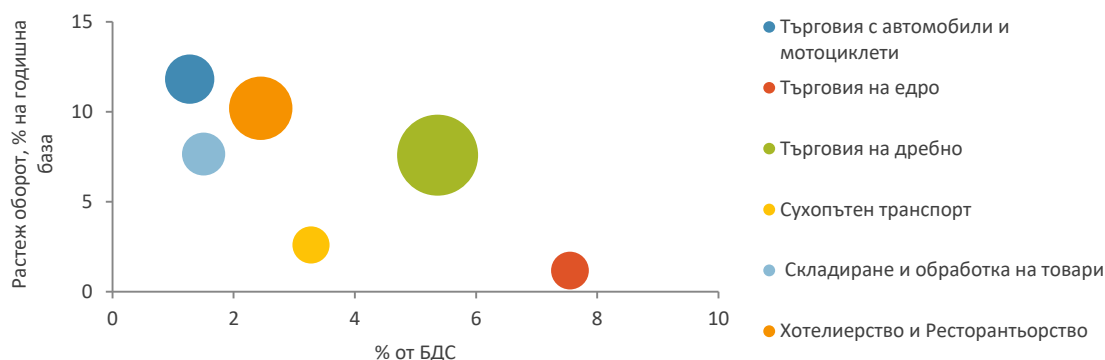
Източник: НСИ

Продажбите на офис и търговски площи също отчетоха устойчиво развитие. През годината бяха осъществени две продажби на софийски търговски центрове на международни купувачи, а в края на годината бе открит нов търговски център в Пловдив. Същевременно, нарастването на аутсорсинг услугите се отрази благоприятно върху отдаването на офис площи в страната.

Значителен принос (0.4 пр.п.) към повишаване на икономическата активност през 2018 г. имаше и агрегиращият отрасъл *търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство*, в който реалният растеж на добавената стойност достигна 2% при 2.6% през 2017 г. Заетите се повишиха с 1.3% и за пръв път бе отчетено намаление на компенсацията на един нает в този отрасъл.

Данните от краткосрочната бизнес статистика показаха, че водещо влияние през годината имаше растежът на обемите в *търговията на дребно*. Въпреки че този раздел бе водещ за динамиката на агрегиращия отрасъл *търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство*, темпът на растеж в него се забави от 5.4% през 2017 г. до 4.5% през 2018 г. Това забавяне най-вероятно се дължи на преориентирането на потребителското търсене към стоки за дълготрайна употреба.

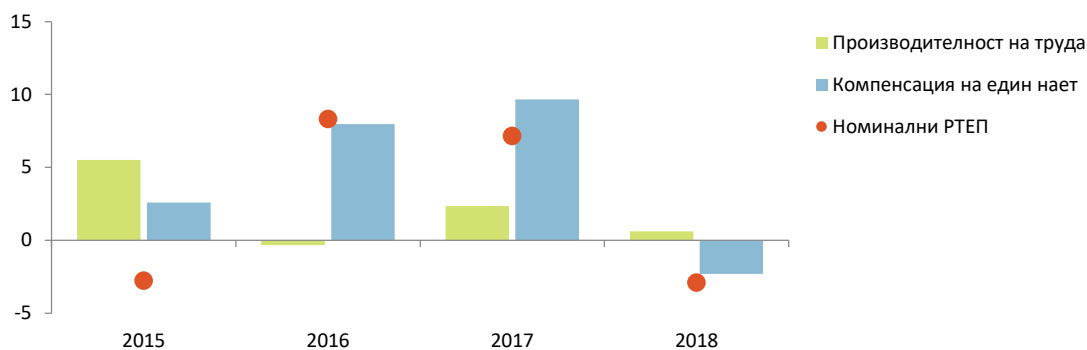
Граф. 14: Динамика на оборота през 2018 г. (%) и дял в БДС (2017 г.) на дейностите, включени в търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство*

*Размерът на балончетата представлява нарастването на оборота в съответния сектор през 2018 г. умножено по дела му в БДС през 2017 г.

Източник: Евростат, НСИ

граф. 15: Избрани показатели за сектор търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство (% изменение)

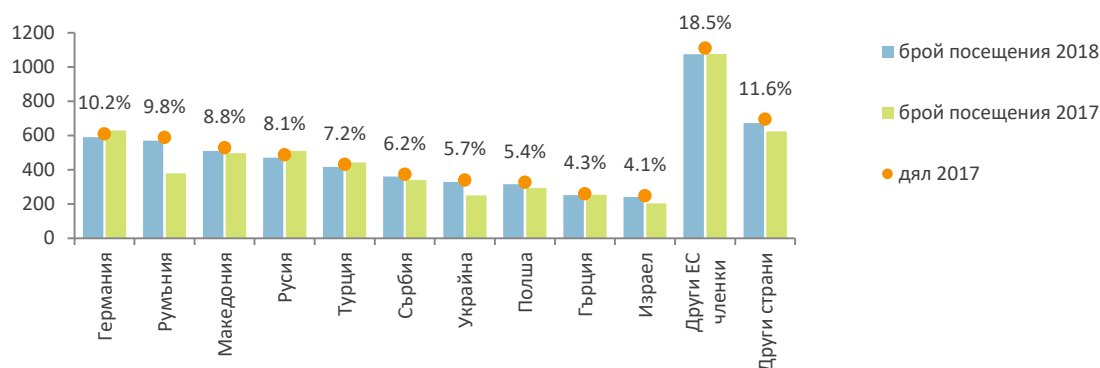
Източник: НСИ

В *транспортния сектор* бе отчетено по-слабо нарастване на оборотите спрямо 2017 г. при увеличение на цените. Тази динамика се свързва с по-слабата експортна дейност през годината.

Хотелиерството и ресторантьорството също допринесоха положително за растежа на икономиката през 2018 г., но и при тях бе отчетено забавяне в нарастването на оборотите (10.2% през 2018 г. при 12.4% през 2017 г.), в среда на повишаване на цените. Динамиката в този сектор се определя в голяма степен от туризма. Приходите от пътувания на нерезиденти в страната нараснаха с 6.5%, водени от по-висок брой посещения на чужденци, при нарастване на цените на предоставените услуги. Едновременно с това се наблюдаваше и ръст на разходите на българи, пътуващи в чужбина, с 6%. Според данни на НСИ, броят посещения на чужденци през 2018 г. е нараснал с 6.7%, в това число посещенията с цел почивка са били с 5.5% повече. При бизнес визитите бе отчетено ускорение до 10.6%, в резултат на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз, а посещенията с други цели (вкл. транзитно преминаване) са нараснали с 6.7%. Данните на Евростат за общия брой нощувки на чужденци в България също показват повишение спрямо предходната година, но със забавящ се темп (3.8%). По отношение на цените на предлаганите в страната услуги, през 2018 г. бе отчетена положителна динамика, като по-съществено увеличение имаше при цената на услугите по краткосрочно настаняване. През годината най-осезаемо нарастване на посещенията с цел туризъм имаше от страна на румънски

граждани (растеж от 50.2%), което се дължеше на положителната динамика на доходите в северната ни съседка.

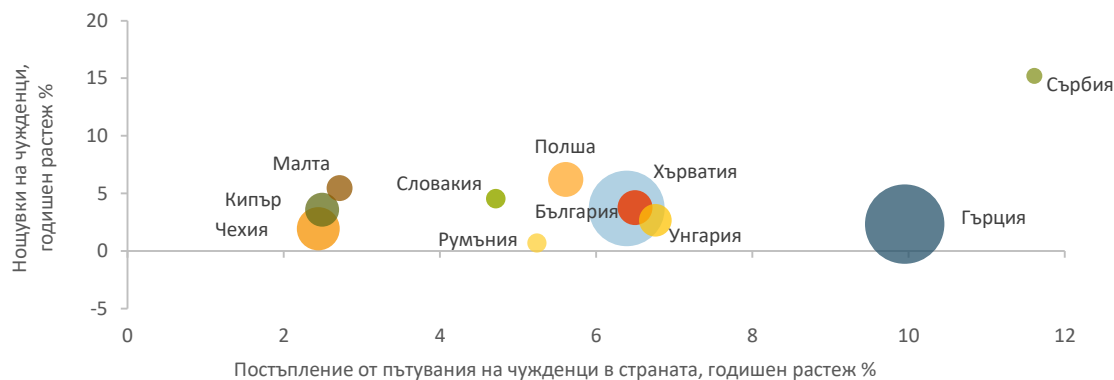
Граф. 16: Посещения с цел почивка и екскурзия по страни (брой в хил.) и дял от общия брой (%)

Източник: НСИ

През 2018 г. българският туристически сектор продължи да показва добър конкурентен напредък в съответствие с други страни в Европа (сред които водещи туристически дестинации и държави със сходно икономическо развитие). През годината се наблюдаваше положително развитие, както по отношение на броя на нощувките в специализирани места за настаняване, така и по отношение на промяната в общите приходи от пътувания на чужденци в страната. В резултат на едновременното нарастване на посещения и приходи от тях, България запази мястото си в I-ви квадрант (при графичното представяне на тези два индикатора), където бе и през предходните две години.

Граф. 17: Нощувки и приходи от пътувания – динамика на България

Източник: Евростат

България изпревари голяма част от държавите в Централна и Източна Европа по растеж на постъпления от пътувания на чужденци в страната. По отношение на приходите от чуждестранен туризъм страната ни успя да застане преди посещавани туристически дестинации като Хърватия, Полша, Румъния, Словакия, Малта, Кипър и Чехия. България се представи убедително и по отношение на прираста на броя нощувки на чужденци, като по този показател изпреварваме Хърватия, Кипър, Унгария, Гърция, Чехия и Румъния. Ако се погледне разликата между растежа на постъпленията от пътувания и броя нощувки, страната ни е една от най-добре представящите се в региона. Тази разлика също е индикатор за повишаване на броя на по-платежоспособни туристи, въз основа на подобрение на качеството на предлаганите услуги.

ПРОМИШЛЕННОСТ

Растежът на БДС в промишлеността се забави през 2018 г., в резултат на влошеното външно търсене. По-слабо нарастване бе отчетено и при промишленото производство. Неблагоприятното развитие на отрасъла се отрази в забавяне на растежите на заетите и производителността на труда, както и в намаление на печалбата.

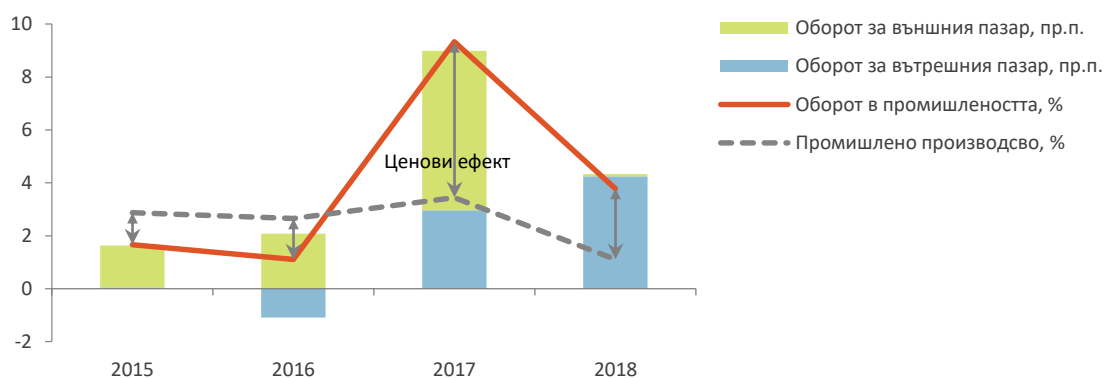
Табл. 2: Промишлено производство според технологичната интензивност на дейността¹⁰

	2015	2016	2017	2018
Структура по текущи цени, %				
Ниско технологични	34.1	34.9	31.8	31.3
Средно-ниско технологични	42.3	41.3	44.4	44.3
Средно-високо технологични	20.2	20.3	20.0	20.6
Високо технологични	3.5	3.6	3.7	3.8
Реално изменение, %				
Ниско технологични	0.1	2.2	-0.6	-1.2
Средно-ниско технологични	2.8	6.5	11.5	-2.5
Средно-високо технологични	7.2	3.7	9.7	6.4
Високо технологични	8.5	2.8	14.4	9.5

Източник: НСИ, собствени изчисления

Растежът на БДС в промишлеността се забави до 0.8% през 2018 г., при повишение от 4% година по-рано. Всички дейности, групирани на базата на технологичната интензивност, допринесоха за по-слабата активност в промишлеността. Водеща роля имаше понижението при средно-ниско технологичните дейности, които имат най-голям дял в преработващата промишленост. Сред тях *производството на кокс и рафинирани нефтопродукти* и *производството на основни метали*, чиято продукция е предназначена предимно за износ, имаха основно значение за неблагоприятното развитие. По данни от Националните сметки растежът на заетите в отрасъла се забави до 0.6% при ръст от 1.1% през 2017 г., а разпределението на заетите според технологичната интензивност по данни на Евростат показва слабо понижение, в резултат на намаляване на заетите при ниско технологичните дейности.

Граф. 18: Промишлено производство, оборот и приноси към оборота в промишлеността*

*Използвана е структура на теглата при база 2015=100

Източник: НСИ, собствени изчисления

¹⁰ Използвана е европейската класификация на икономическите дейности (NACE Rev 2 2)

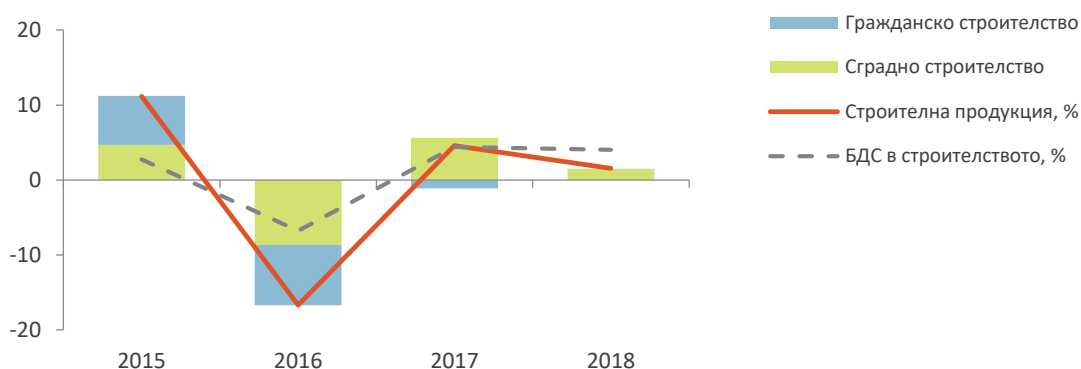
Докато слабото представяне на износа се отрази в забавяне на растежа на промишлените продажби, оборотът за вътрешния пазар следваше възходяща динамика, в резултат на силното вътрешно търсене. Подобна бе картината и при цените на производител в промишлеността. Растежът на общия индекс на цените на производител се забави до 3.9% при повишение от 5% през 2017 г. в резултат на по-слабо нарастване на цените на международния пазар. Същевременно, темпът на растеж на цените за вътрешния пазар остана близък до отчетения през предходната година.

СТРОИТЕЛСТВО

Строителството нарасна с темп, близък до отчетения през предходната година, подкрепен от развитието на сградното строителство. В същото време растежът на заетите в отрасъла се ускори и се отрази в намаление на производителността. По-висок растеж имаше и при компенсациите на един нает.

БДС в строителството нарасна с 4% през 2018 г., при повишение от 4.4% година по-рано. Сградното строителство, което включва жилищно и нежилищно строителство, продължи да определя динамиката на строителната продукция и забавянето на растежа на този сегмент се отрази в слабо забавяне на строителната активност в страната. Същевременно, гражданското строителство бе неутрално към развитието на отрасъла през годината.

Граф. 19: БДС в строителството и приноси към растежа на строителната продукция (пр.п.)

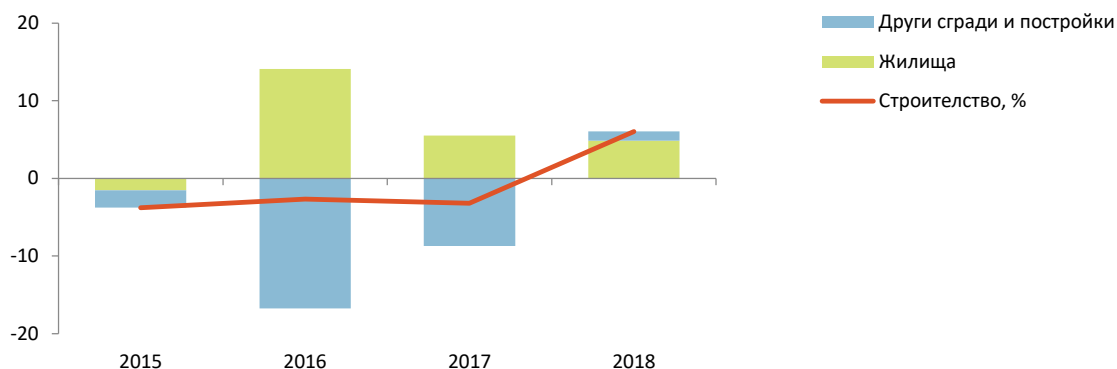

Източник: НСИ, собствени изчисления

По-слабият растеж на сградното строителство се дължеше най-вече на категорията „други сгради“. Тя включва сгради, предназначени за различни дейности, като производство, търговия, транспорт, спорт, здравеопазване, бази за почивка и др. Данните за жилищното строителство отчетоха ускорение при разгърнатата площ и забавяне в растежа при брой сгради. Растежът при започнатото строителство и издадените разрешителни за строеж на жилищни сгради, измерен на база разгърната застроена площ, се ускори съответно до 40.7% и 39% (17.6% и 32.5% през 2017 г.), но при база брой сгради бе отчетено по-слабо нарастване на двата показателя съответно до 3.9% и 3.8% (23.2% и при двата показателя през 2017 г.). Цените на жилищата започнаха да отчитат по-слабо нарастване както при новите така и при съществуващите жилища.

Инвестициите в основен капитал в строителството (жилища и други сгради и постройки) нараснаха с 6.1%, при отчетени спадове през последните пет години. Положителното развитие се дължеше на прекратяването на спадове при инвестициите в други сгради, докато растежът на инвестициите в жилищни сгради слабо се забави до 15% при ръст от 19.2% през 2017 г.

Граф. 20: Реален растеж на инвестициите в основен капитал в строителството (%) и приноси по компоненти (пр.п.)

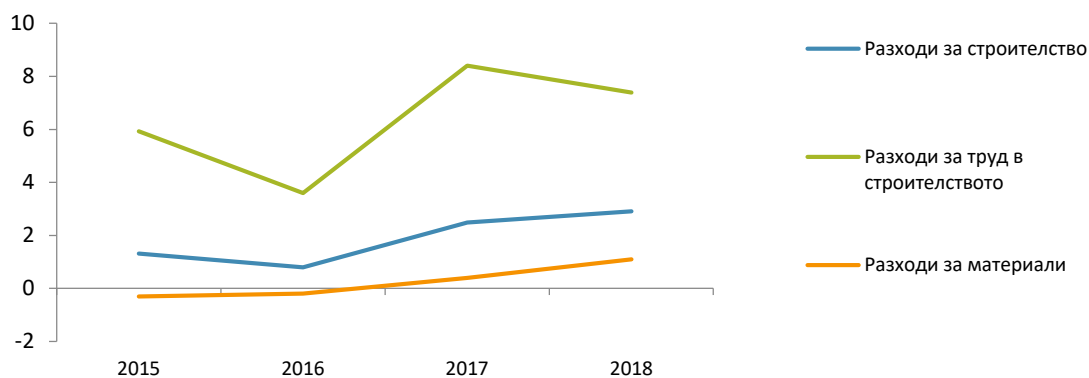

Източник: Евростат, собствени изчисления

Както и през предходната година, динамиката в строителството се определяше от големите градове София, Пловдив, Варна и Бургас, които заедно представляваха над половината от започнатите нови сгради в страната през 2018 г.

В същото време печалбата в отрасъла се понижи с 3% през 2018 г., което отразява както слабото забавяне на строителната активност, така и по-високите производствени разходи. Според данните за разходите за строителство на нови жилищни сгради, разходите за производство са нараснали през 2018 г., в резултат на повишението на разходите за материали.

Граф. 21: Индекс на разходите за строителство на нови жилищни сгради (изменение, %)

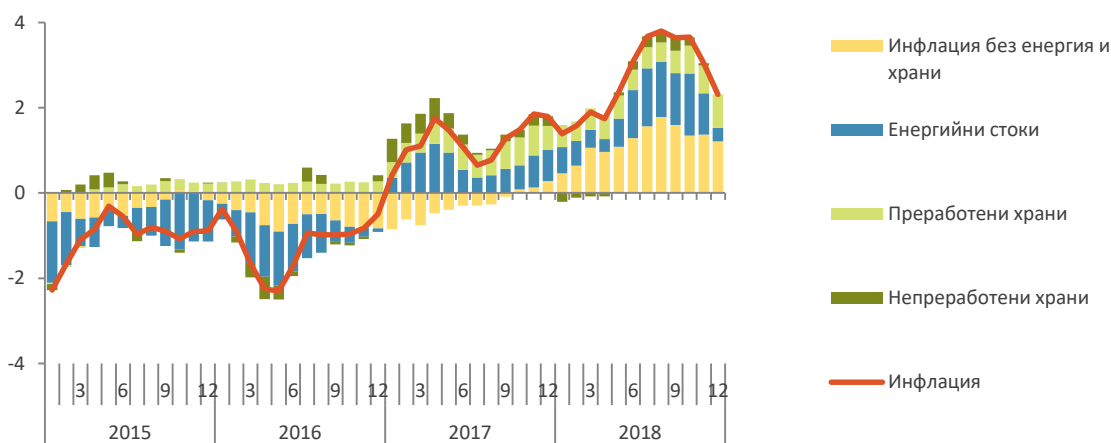
Източник: Евростат

ИНФЛАЦИЯ

Инфлацията през 2018 г. се ускори, в отговор на повишените международни цени на суровините, а също така и на по-голямото търсене в икономиката. Нарастването на заплащането на труда, което доведе до увеличаване на номиналните разходи за труд на единица продукция, особено в промишлеността, не се прехвърли върху производствените цени. Ефектът до голяма степен бе смекчен от намалението на печалбата в този сектор както в абсолютна стойност, така и като дял от БДС.

Инфлацията в края на 2018 г. бе 2.3%. През годината месечните стойности на инфлация се ускоряваха на годишна база до август, достигайки 3.7%. През ноември и декември инфлацията се сви значително, което се дължеше в най-голяма степен на цените на течните горива, повлияни от спада в международните цени на суровия нефт (с 30 % за двата месеца). Средногодишната инфлация за 2018 г. бе 2.6%.

Граф. 22: Инфлация (ХИПЦ) и приноси по компоненти (% , пр.п.)

Източник: Евростат

Повишенията в цените на услугите (4.4%) и храните (2.4%) имаха най-високи принос за инфлацията в края на годината, съответно 1.4 и 0.5 пр. п. При храните поскъпването имаше ясно изразен тренд на ускорение в рамките на годината. Тук влияние оказаха няколко фактора, като повишенията в международните цени при зърнените храни и петрола, по-слабото предлагане в страната, изразено в спад на продукцията и БДС за сектор селско стопанство, както и по-високото търсене на домакинствата. Повишението в цените при преработените храни бе 3.2%, за разлика от групата на непреработените, чиито цени останаха почти на същото равнище, както в началото на 2018 г. Поскъпването при услугите беше движено от вторични ефекти от по-високите международни цени на петрола, отразили се в цените на транспортните услуги и при хотелиерските услуги и общественото хранене, повлияни от повишеното вътрешно търсене. Водена от тенденцията на увеличение на цените на услугите, в края на годината базисната¹¹ инфлация бе 2,1 %..

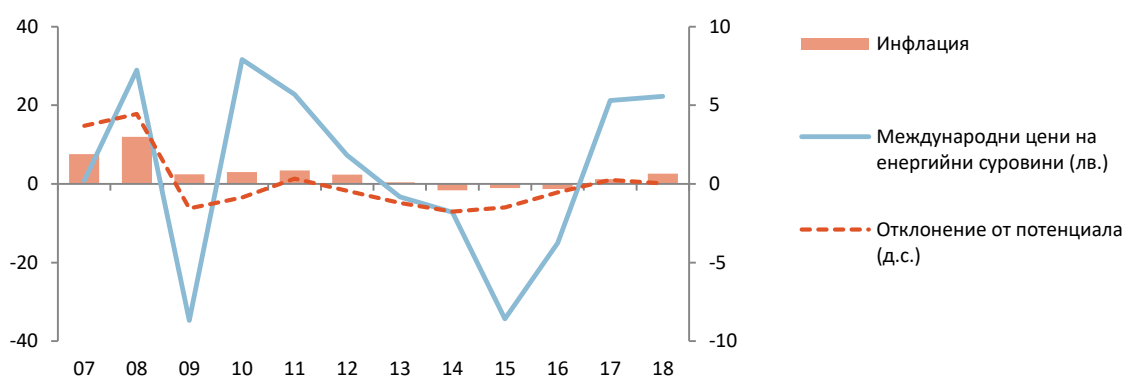
¹¹ От общия ХИПЦ са изключените храните, алкохола, цигарите и енергийните стоки. Индикаторът е известен с името „базисна инфлация“.

Поскъпването на стоките и услугите с административни цени достигна 2.4 % в края на 2018 г. и допринесе с 0.4 пр.п. за повишението на общата инфлация. През годината бяха повишени цените на електроенергията, топлоенергията и централното газоснабдяване, както и на водоснабдяването и канализационните услуги. Повишението при цените на цигарите беше повлияно от повишените акцизни ставки, които доведоха до ускорение на инфлацията с 0.2 пр.п. в края на годината.

През 2018 г. инфлацията се ускори, както в края на годината, така и средногодишно, в отговор на повишените международни цени, а също така и на приближаването на текущото равнище на БВП към потенциалното. По-високото търсене в икономиката, както и някои шокове в предлагането, също предизвикаха повишаване на общото ценово равнище, а също така и на базисната инфлация.

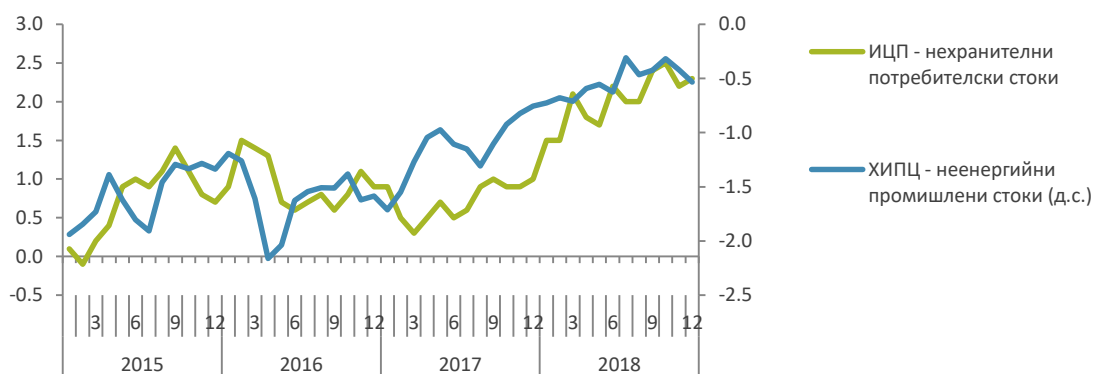
Граф. 23: Средногодишна инфлация и основни фактори (%)

Източник: НСИ, МФ

От гледна точка на компонентите на базисната инфлация, неенергийните промишлени стоки имаха спад в края на 2018 г. от -0.5%, а в края на 2017 г. спадът беше -0.8%. От кризата насам тези цени имат нестабилен характер и отчитат спад. При разглеждане на ценовия натиск на различните етапи на ценообразуването по веригата, цените на производител за вътрешния пазар на нехранителните потребителски стоки се повишиха в края на 2018 г. с 2.3%.

Граф. 24: Цени на производител и потребителски цени на нехранителни стоки (% на год. база)

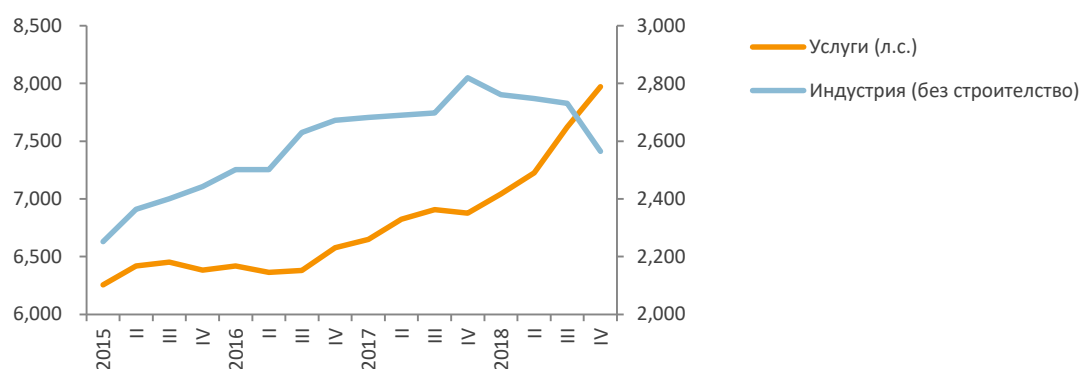
Източник: Евростат

Нарастването при цените на производител е възможно да е следствие от растежа на производствените разходи, както и по-високото търсене, което се отрази в нарастване на обема на продажбите на дребно през 2018 г.

В период на историческа ниска безработица и продължаващо стабилно нарастване на заплатането на труда е възможно част от нарастването на производствените разходи да се прехвърли върху нарастването на цените. През 2018 г. номиналните разходи за труд на единица продукция се увеличиха значително в промишлеността, но тяхното влияние върху цените беше смекчено, тъй като годината завърши със спад на печалбата в промишлеността, представена чрез индикатора „брутен опериращ излишък“.

Вторият компонент на базисната инфлация – услугите - имаха ускорено нарастване през годината. Техните цени са в по-голяма зависимост от нарастването на разходите за труд, особено за тези услуги, които не са изложени на международна конкуренция. Също така равнището на потребителските цени на услугите в България е доста по-ниско от това на стоките. През 2018 г. обаче разходите за труд на единица продукция в сектора на услугите не се увеличиха. Това предполага, че не е имало натиск от нарастването на заплатите към цените.

Граф. 25: Брутен опериращ излишък (плъзгаща се средна), млн. лв.

Източник: НСИ, МФ

ВЪНШНА ПОЗИЦИЯ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

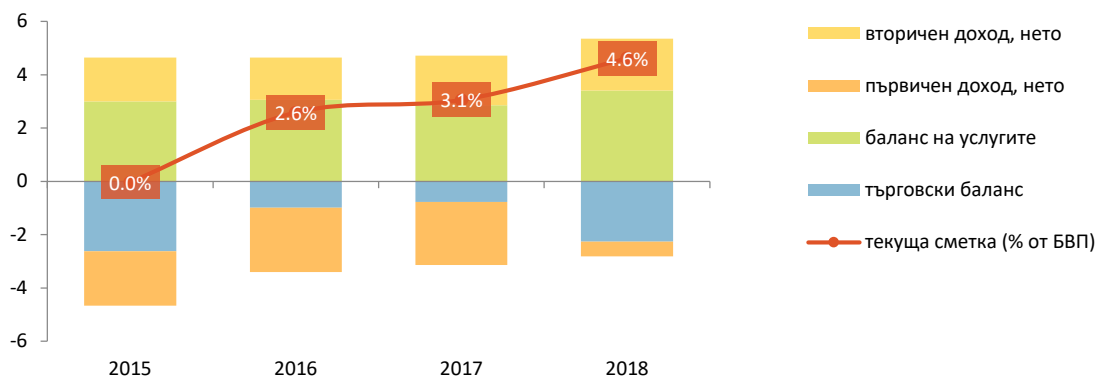
И през 2018 г. външната позиция на България остана стабилна. По текущата и по капиталовата сметка на платежния баланс бяха отчетени нетни входящи потоци, които се отразиха и в подобрение на индикаторите за външна задлъжнялост. Въпреки потиснатия номинален растеж, делът на българския износ във вноса в ЕС продължи да нараства, докато в рамките на световния внос този дял се понижи леко, поради отрицателното влияние на търговията с трети страни. Това кореспондираше с текущата динамика на реалния ефективен валутен курс (РЕВК), който не оказва натиск върху ценовата и разходната конкурентоспособност. В част от експортно-ориентираните дейности на промишлеността се наблюдаваше по-съществено повишение на заплатите, но наличието на гъвкавост, представена чрез по-ниския дял на труда в тях, ограничава риска от загуба на конкурентни позиции.

ТЕКУЩА СМЕТКА

Излишъкът по текущата сметка достигна 2.5 млрд. евро или 4.6% от БВП, като положително салдо бе регистрирано както при външната търговия, така и при разплащанията

общо за доходните статии. В платежния баланс на България статиите *услуги* и *вторичен доход* са традиционно положителни и през последните години излишъкът по тях компенсира отрицателните баланси в търговията със *стоки* и *първичен доход*.

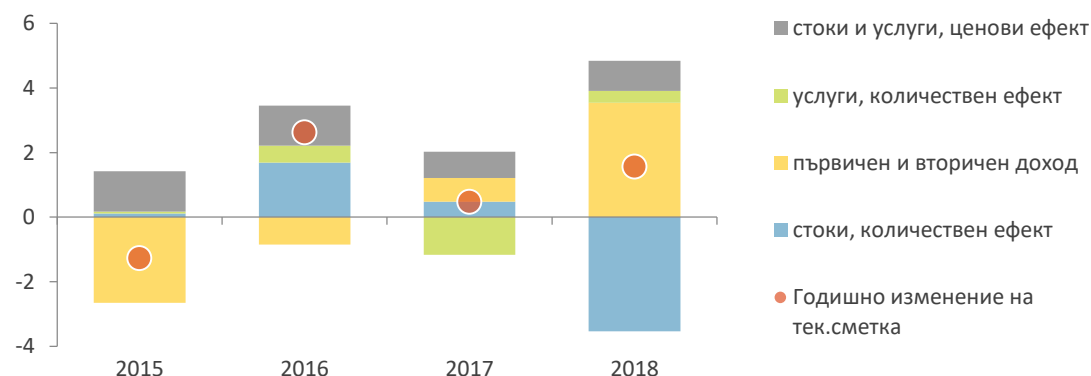
Граф. 26: Динамика на текуща сметка по компоненти (млн. евро)

Източник: НСИ, БНБ

Салдото по текущата сметка се повиши с 1.5 пр.п. спрямо 2017 г. Подобриеното бе в резултат от свиване на дефицита по *първичен доход* и благоприятната ценова динамика, която формира положителни условия на търговия през втората половина на годината. Същевременно, негативното развитие на износа към трети страни значително ограничи по-голямо нарастване на излишъка по текущата сметка.

Граф. 27: Приноси към годишното изменение на текущата сметка* (пр.п)

* Изчисленията са базирани на метод, използван в разработката „External rebalancing in the euro area: Progress made and what remains to be done“, European Commission (септември 2014 г.)

Източник: БНБ, НСИ, собствени изчисления

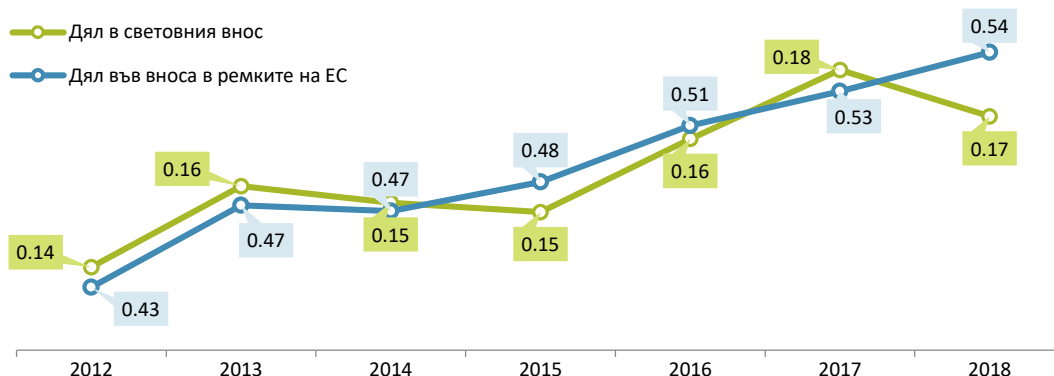
Дефицитът на статията *Първичен доход* се сви до 0.9% от БВП, при 4.3% през 2017 г. Повишение бе отчетено при изплатения доход, което се дължеше на повишение от 6.5% на плащанията на нерезиденти краткосрочно работещи в страната. Същевременно, изплатеният към нерезиденти инвестиционен доход се сви на половина¹².

Влошаването на търговския баланс, което бе движено от спада на реалния износ, имаше отрицателен ефект при формирането на баланса по текущата сметка. Влиянието му в значителна степен бе неутрализирано от нарасналия излишък по доходните статии и услугите.

¹² При регулярните ревизии на Платежния баланс, които са заложили в календара на БНБ и са в съответствие с изискванията на ЕЦБ, данните за ПЧИ и съответно изплатеният инвестиционен доход традиционно подлежат на значителни корекции. В резултат от включване на допълнителна информация, данните най-често се ревизират в посока увеличение на потоците от ПЧИ и на изплатения инвестиционен доход, което води до влошаване на баланса по Първичен доход и, респективно, по Текущата сметка.

За динамиката на последните водещи бяха приходите от пътувания на чужденци в страната (растеж с 6.5%), както и износьт на ИТ услуги (18.1%) и други бизнес услуги (11.3%).

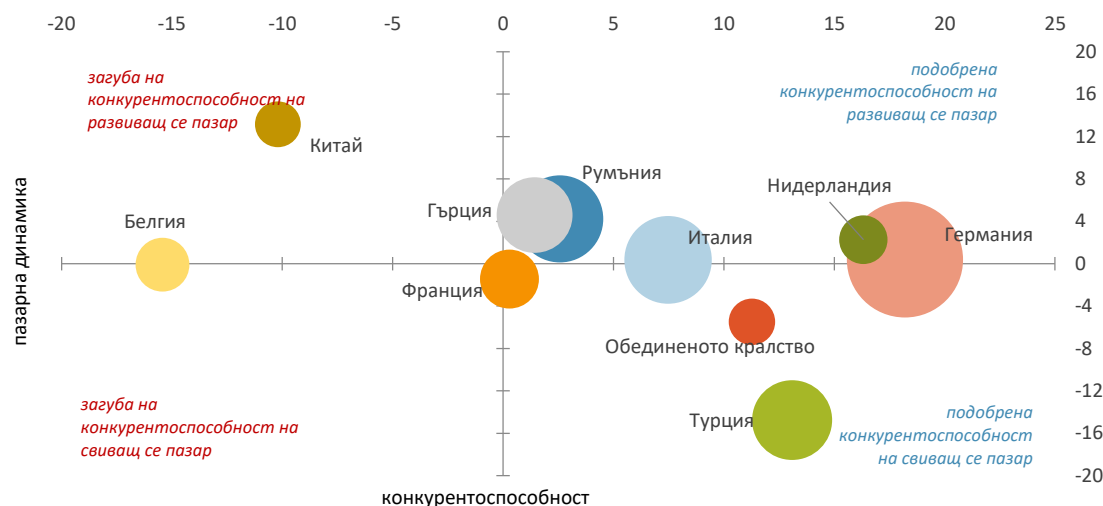
Граф. 28: Дял на българския износ в международния стокообмен (%)

Източник: СБ, БНБ, собствени изчисления

Ценовата динамика спомогна за формиране на номинален растеж на износа на стоки от 1.5%, въпреки реализирания спад в количествено отношение. България подобри конкурентните си позиции по отношение на износа на стоки към страните членки на ЕС, което бе съпроводено от номинално нарастване от 9.1%. Същевременно, спадът на износа към трети страни, който достигна 12.5%, се отрази и в малко по-нисък дял в рамките на световния внос.

Граф. 29: Експортна конкурентоспособност спрямо 10 водещи търговски партньори през 2018 г.*

* Размерът на балончетата отразява дела на страната в износа на България през 2018 г. Пазарната динамика за всяка страна се изчислява като разликата между номиналния растеж на вноса в тази страната и в света през 2018 г. Конкурентоспособността представлява разликата между номиналното нарастване на износа на България към всяка една страна и повишението на вноса на тази страна.

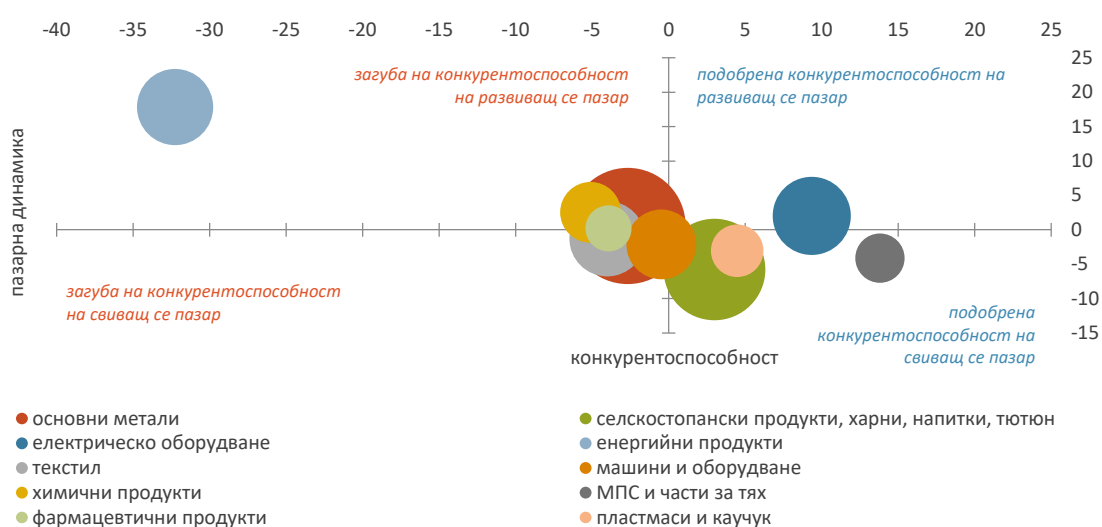
Източник: ИТС (Международен търговски център), СБ, собствени изчисления

През 2018 г. изменението на износа на България бе в съответствие със забавянето на растежа на световната търговия и тази в ЕС. При някои основни търговски партньори се наблюдаваше неблагоприятна пазарна динамика, изразена в по-слабо нарастване на вноса в страните спрямо средния темп за света, като в Турция дори имаше спад. Анализът на износа на географски принцип показва, че през 2018 г. България е загубила част от позициите си спрямо два от основните си търговски партньори – Белгия и Китай, като и двете страни

се характеризират с пазарна динамика по-висока от средната за света. При търговията с останалите осем водещи търговски партньори, България подобрява конкурентоспособността си и затвърждава пазарните си позиции. Това се отнася и за южната ни съседка Турция, при която спадът на износа ни е по-малък от спада на вноса в страната.

По отношение на стоковата структура бе отчетена подобрена конкурентоспособност в повечето от групите т.е. темпът на нарастване на износа на България в отделните групи бе по-висок от темпа на нарастване на вноса на тези стокови групи в глобален план. Същевременно една част от водещите в износа ни групи се характеризират с неблагоприятна пазарна динамика т.е. наблюдава се по-слаб ръст на търговията спрямо средното световно ниво. На графиката ясно се вижда и отчетената съществена загуба на конкурентни позиции при търговията с енергийни продукти.

Граф. 30: Експортна конкурентоспособност по 10 водещи стокови групи

* Размерът на балончетата отразява дела на стоката в износа на България през 2018 г. Пазарната динамика за всяка група стоки се изчислява като разликата между номиналния растеж на вноса на тази група и растежа на вноса в света през 2018 г. Конкурентоспособността представлява разликата между номиналното нарастване на износа на България от съответната стокова група и повишението на световния внос на групата..

Източник: ИТС (Международен търговски център), собствени изчисления

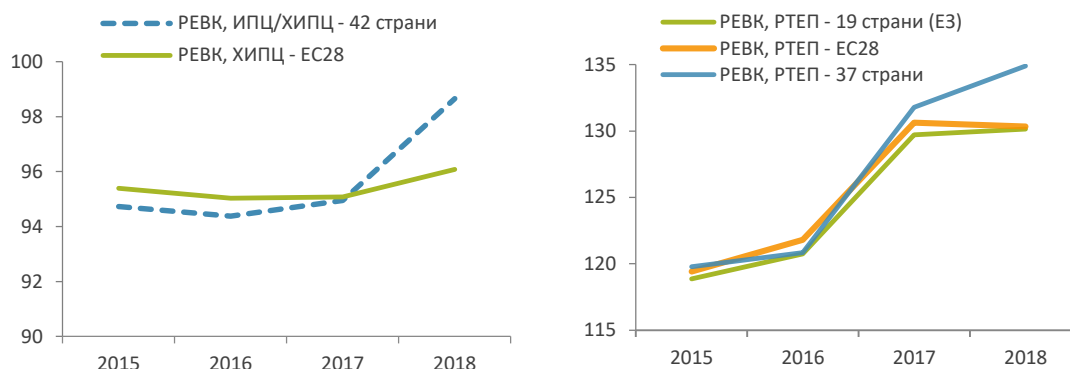
Динамиката на износа и на пазарните дялове отрази развитието на ценовата и разходната конкурентоспособност, оценени чрез динамиката на РЕВК¹³. РЕВК на България, дефлиран с ХИПЦ¹⁴, спрямо групата търговски партньори от ЕС, продължи да се характеризира с относително слабо поскъпване на годишна база. Същевременно РЕВК показва по-силно поскъпване спрямо валутите на търговските ни партньори извън ЕС. Това се дължи основно на номиналното (а в последствие и реално) обезценяване на новата турска лира, което се ускори през втората половина на 2018 г. Руската рубла, валутата на друг важен партньор на България, също се обезцени през 2018 г. В резултат на това поскъпна РЕВК на българския лев спрямо групата валути на 42-те страни.

¹³ В анализа е представена динамиката на РЕВК, изчислен спрямо три групи от страни: група ЕС – включва всички държави членки; група 37 страни – ЕС 28 плюс Норвегия, Швейцария, Турция, САЩ, Канада, Мексико, Австралия, Нова Зеландия и Япония, и група 42 страни – 37 страни плюс Бразилия, Китай, Русия, Хонг Конг, Корея.

¹⁴ Дефлиран с ХИПЦ за държавите от ЕС и с ИПЦ за трети страни.

По отношение на разходната конкурентоспособност, след значителното повишение през 2017 г., РЕВК, базиран на номиналните разходи за труд на единица продукция (РТЕП), се запази почти без промяна през 2018 г. В разширената група от 37 страни се наблюдаваше малко по-голямо поскъпване (2.4%), при минимално обезценяване спрямо ЕС (0.2%) и леко поскъпване на ефективния валутен курс спрямо страните от еврозоната (0.3%).

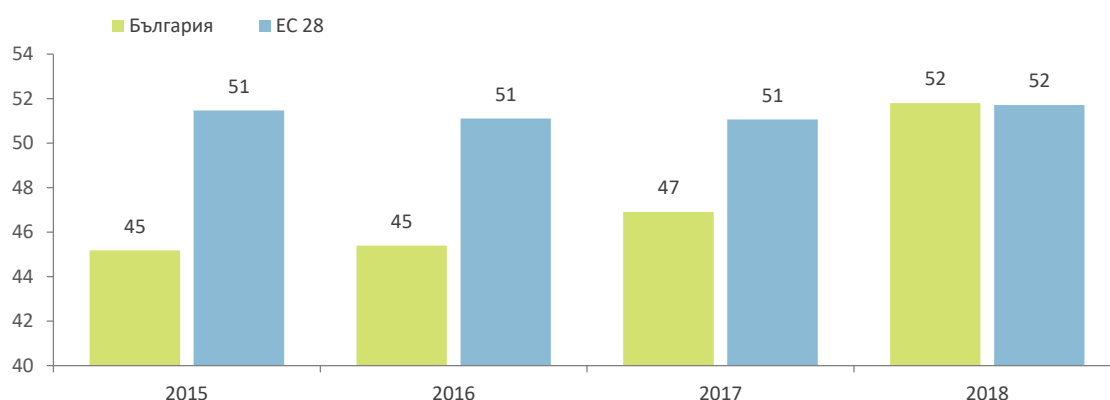
Граф. 31: РЕВК на българския лев, индекс 2010=100

Източник: Евростат

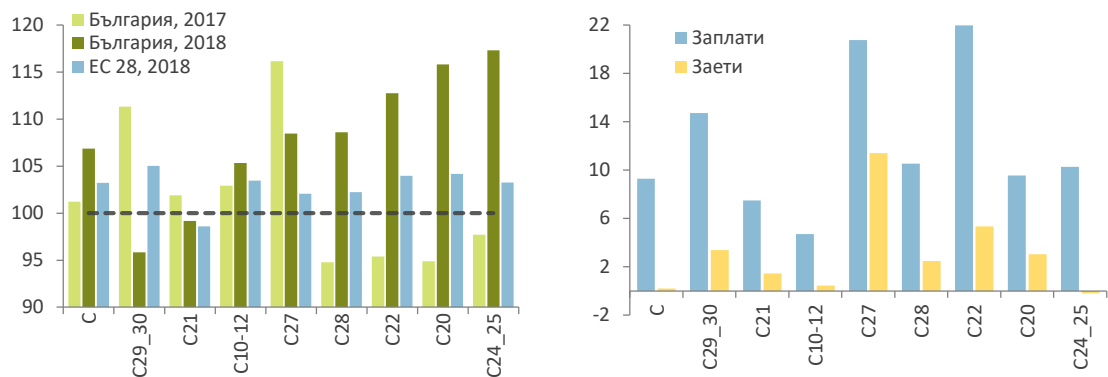
Динамиката се обуславяше от забавянето в номинално нарастване на РТЕП в България (2.5%, при 8% през 2017 г.), като темпът беше близък с този в ЕС (1.8%). Наблюдаваният по-нисък растеж се дължеше изцяло на услугите, които отчетоха минимално покачване от 0.3%, като в голяма част от дейностите в сектора беше отчетен дори спад. Със съществено нарастване обаче продължи да се характеризира индустрията в т.ч. промишленост и строителство. Номиналните РТЕП в българския промишлен сектор се повишиха с 11.6% на годишна база и това доведе до нарастване на дела на компенсациите на наетите в БДС до 52%. Въпреки наблюдаваното по-отчетливо повишение през 2018 г., той остана съпоставим със средното за ЕС ниво.

Граф. 32: Дял на компенсациите на наетите в БДС в индустрия без строителство, България и ЕС (%)

Източник: Евростат, собствени изчисления

Граф. 33: Отношение между индекса на разходите за труд и произведената продукция в избрани дейности на промишлеността¹⁵ (България и ЕС) и динамика на заплатите и заетите в тях (България), 2018 г.

С	промишленост	С27	електрически съоръжения
С29_30	автомобили и превозни средства	С28	машини и оборудване
С21	лекарства	С22	каучук и пластмаса
С10-12	храни, напитки, тютюн	С20	химични продукти
		С24_25	основни метали и изделия

Източник: Евростат (Бизнес статистика), собствени изчисления

В рамките на 10-те водещи експортно-ориентирани дейности на българската икономика¹⁶ основен принос за по-бързото нарастване на дела на труда в България¹⁷ имаха четири от тях в т.ч. *производство на основни метали и метални изделия, химически продукти, изделия от каучук и пластмаса, и машини и оборудване*. Наблюдаваното през 2018 г. развитие се дължеше на спад в количествата произведена продукция. Подобно намаление или забавяне в растежа на продукцията беше отчетено и в страните от ЕС и имаше същото отражение, макар и с по-малък магнитуд в сравнение с България. В разглежданите четири дейности обаче продължи наемаването на труд, като в някои повишението бе с двуцифрено изражение. Наетите бяха предимно със средно и високо ниво на квалификация. От една страна това допринесе за продължаващото нарастване на средствата за заплати, а от друга показва, че работодателите очакват благоприятно развитие на сектора. Прави впечатление, че през 2018 г. се промениха дейностите, в които растежът на разходите за заплати надхвърля този на произведената продукция. ограничавайки риска от създаване на дисбаланси. Освен това, разглежданите четири дейности се характеризират с гъвкавост, поради ниския дял на компенсациите на наетите в брутната добавена стойност спрямо средното за ЕС ниво. Акумулираното сравнително предимство дава възможност за нарастване на доходите, без това непременно да води до загуба на конкурентни позиции¹⁸. Като цяло нарастването на доходите от труд в българския промишлен сектор беше съчетано с растеж

¹⁵ Поради липса на данни, секторите производство на нефт и рафинирани нефтопродукти и текстил и изделия от текстил не са представени на графиките

¹⁶ Избраните десет икономически дейности покриват 84% от износа на стоки през 2018 г. Те включват: *производство на храни, напитки и тютюневи изделия (С10_12), текстил и изделия от текстил (С13_15), кокс и рафинирани нефтопродукти (С19), химични продукти (С20), лекарствени вещества (С21), изделия от каучук и пластмаса (С22), основни метали и метални изделия (С24_25), електрически съоръжения (С27), машини и оборудване (С28), автомобили и превозни средства (С29_30)*.

¹⁷ При сравнението на разходите за труд в България спрямо ЕС за 2018 г. са използвани данни от краткосрочната бизнес статистика за промишлеността (А64), тъй като подробните данни от СНС (А64) не са налични. Като приближение на дела на компенсациите на наетите в БДС по постоянни цени в избраните икономически дейности на промишлеността е използвано отношението между индекса на средствата за работна заплата и този на реалния обем промишлена продукция.

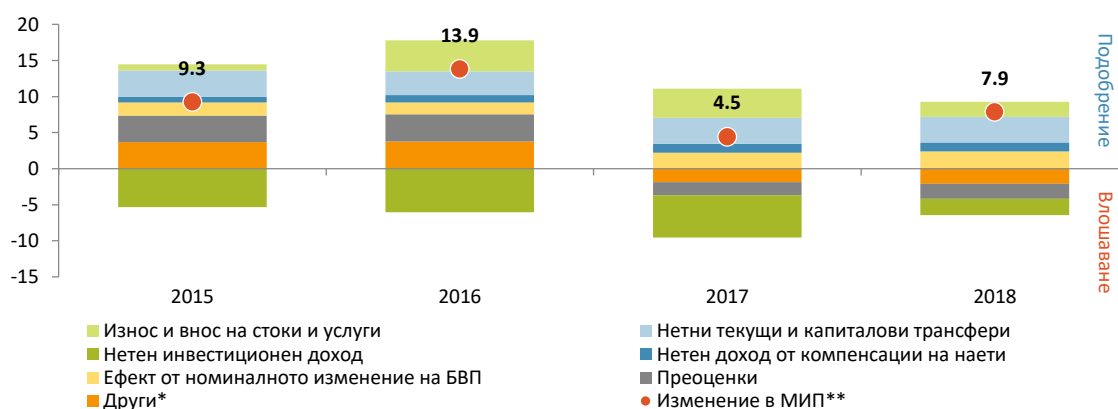
¹⁸ Последните налични данни се отнасят за 2017 г. (СНС).

на инвестициите и съществено натоварване на мощностите. Наблюдаваше се и продължаващо повишение на дела (от гледна точка на заетост и добавена стойност) на дейностите, в които производителността на труда е по-висока от средната за икономиката. Всичко това създава потенциал за бъдещо нарастване на производителността и ще подкрепи възходящата динамика на труд без да създава риск за разходната конкурентоспособност.

ФИНАНСОВИ ПОТОЦИ И ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ

Положителния баланс на външната търговия със стоки и услуги, входящите нетни трансфери и потоците по капиталовата сметка на платежния баланс се отразиха в подобряване на Международната инвестиционна позиция¹⁹ (МИП) на България през 2018 г. Нетният инвестиционен доход продължи да действа по посока увеличение на отрицателната позиция, но влиянието му бе по-ограничено в сравнение с предходни периоди. Предвид високото ниво на вече натрупани в страната преки чуждестранни и портфейлни инвестиции, може да се очаква този поток да продължи да оказва значителен отрицателен ефект върху МИП и през следващите години. През годината бяха отчетени и отрицателни ефекти от преоценки на портфейла, които ограничиха подобрието на общия баланс на активи и пасиви.

Граф. 34: МИП и приноси по компоненти (пр.п.)

* „Други“ включва влиянието на годишните потоци по статията Грешки и пропуски (Платежен баланс) върху изменението на съотношението на МИП към БВП.

** Тъй като МИП е отрицателна, когато изменението между две години също е отрицателно („-“), се наблюдава нарастване на отрицателния баланс или влошаване на МИП. Съответно „+“ означава свиване на отрицателния баланс т.е. подобряване на МИП.

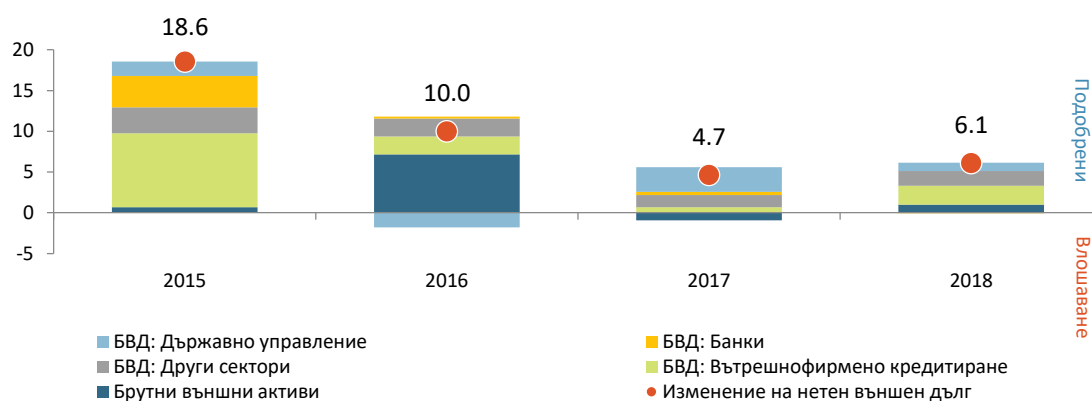
Източник: БНБ, НСИ, собствени изчисления

МИП на България се подобри през 2018 г., като отрицателното салдо се сви с 12% (2.8 млрд. евро), до 20.3 млрд. евро. Съотношението към БВП достигна 36.8% и се приближи до прага от 35%, заложен от ЕК като показател за липса на дисбаланс и измерител на устойчивост. Изменението на инвестиционната позиция отрази по-съществено нарастване на активите (с 6.9% до 50.9 млрд. евро), при леко повишение на пасивите (с 0.7% до 71.2 млрд. евро). Както домакинствата и фирмите (финансови и нефинансови), така и банките увеличиха активите си в чужбина или средствата си в чуждестранна валута през 2018 г. Същевременно плащанията по външния дълг от страна на правителството намалиха пасивите по портфейлните инвестиции в страната. Привлечените ПЧИ увеличиха общия размер на пасивите на страната спрямо чужбина.

¹⁹ Параграфът представя анализ на връзките на страната с останалия свят (потоци от платежния баланс) и на ефекта от различни преоценки на чуждестранните активи и пасиви и е базиран на Lane, Philip R., and Gian Maria Milesi-Ferretti, 2005, „Financial Globalization and Exchange Rates,” IMF Working Paper No. 05/03

Граф. 35: Принос на компонентите към изменението на нетния външен дълг, пр.п.

Източник: БНБ, собствени изчисления

От средата на 2017 г. България се превърна в нетен кредитор на останалия свят, като тенденцията се запази и през 2018 г., отразявайки продължаващ спад на брутния външен дълг (БВД) и най-вече нарастване на брутните външни активи. Към декември 2018 г. БВД възлезе на 33.3 млрд. евро, намалявайки с 1.5% спрямо 2017 г. Понижението на размера на дълга, съчетано с номинално нарастване на БВП, се отрази в намаление с 5.1 пр.п. на съотношението към БВП до 60.4%. Спад бе реализиран в задлъжнялостта на публичния и частния нефинансов сектор (вкл. вътрешнофирмени заеми по линия на ПЧИ). Увеличение бе отчетено единствено при дълга на банковия сектор, в резултат от повече привлечени депозити. В същото време брутните външни активи нараснаха с 8.4% до 37.4 млрд. евро. Ускореното нарастване на активите се отрази в подобрене на нетния външен дълг с 3.4 млрд. евро към края на 2018 г. Промяната във външната позиция на страната отразява способността на отделните институционални сектори да изплащат външните си задължения и подобряващата се конкурентоспособност. ■